ISTORIA
LUI
MIHAI VITEAZUL
PENTRU
POPORUL ROMÂNESC
SCRISĂ LA 1900
DE
N. IORGA

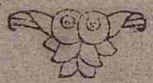

BUCUREȘTI

Tip. „Cultura Neamului Românesc"
1919

www.dacoromanica.ro

ISTORIA
LUI
MIHAI VITEAZUL
PENTRU
POPORUL ROMÂNESC
SCRISĂ LA 1900
DE
N. IORGA

BUCUREȘTI

Tip. „Cultura Neamului Românesc"
1919

www.dacoromanica.ro

MIHAI-VODA VITEAZUL
(1593-1601)

www.dacoromanica.ro

DOCTORIA SUFLETULUI
J. POPESCU BĂJENARU
AUTOR N. Iorga
VOL Istoria lui Mihai Viteazul
Nr. 937 ANUL 1919

Istoria lui Mihai Viteazul

PENTRU

POPORUL ROMÂNESC

SCRISĂ LA 1900

E bine să i se vorbească unui popor de oamenii lui mari. De ceilalți oameni însemnați vorbesc cărturarii către alți cărturari și se luminează între dânșii asupra celor săvârșite. Dar despre fruntașii unui popor, despre aceia prin cari a fost mai mare, mai vrednic de laudă poporul acela, — despre dânșii trebuie să se audă pretutindeni, în graiul tuturora.

Pentru că acei cari alcătuiesc un popor, nu sunt legați numai prin aceia că stau pe același pământ, că vorbesc tot o limbă, și, când li sânt prielnice împrejurările, se umbresc supt mândria aceluiași steag. Ei mai sunt legați și prin amintirea unui trecut care e același pentru toți. Fiecare dintre noi are scurta viață pe care i-o îngăduie norocul lui, dar noi toți, împreună, cei luminați și cei fără lumină, cei bogați și cei fără avere, cei de sus și cei umiliți, — așa de mulți încât nu se mai deosebește lumina, averea și mărirea, — noi toți suntem mai bătrâni decât cei mai

www.dacoromanica.ro

bătrân dintre noi, şi amintirea noastră merge până la începutul neamului. Când ni se spun toate cele ce ni s'au întâmplat cu acest neam, simţim că noi am câştigat bătăliile mântuitoare, că noi am scris cărţile înnălţătoare de suflet, că noi am arat cinstit şi răbdător ogoarele ce au dat bogăţia.

Şi, când vremurile sunt rele, ne mângâiem gândind la cele ce am făcut atuncea şi ne mândrim cetind paginile de aur ale trecutului.

Aşa se poate spune şi de alte popoare, dar noi suntem dintre popoarele acelea despre care mai ales trebuie să se spuie aceasta.

Suntem cel mai însemnat la număr, cel mai ager şi de viţă mai ales dintre câte popoare locuiesc dela cursul mijlociu al Dunării până la apa Donului şi de la vârfurile de Miazănoapte ale Carpaţilor până la ţermurile Mărilor de Miazăzi ale Europei. Întrecem zece milioane de suflete, şi ce nu se poate face cu câtă putere omenească se găseşte adunată în această poporaţie îmbielşugată şi pregătită pentru orice fel de muncă?

fi Dar nu suntem nici pe departe ce am putea să vm, din două pricini: Una a fost adusă de vremile oitrege şi de greşelile noastre din trecut, iar cealaltă d datorim noi lipsei de tragere de inimă a acelora tintre noi cari se găsesc destul de sus pentru a face rot bine fraţilor lor.

Suntem risipiţi întâiu [1] şi n'avem, pe urmă, destulă carte.

Este oare în Răsăritul Europei stăpânitorul de oameni

[1] De atunci am ajuns şi fericirea, îndelung visată şi dureros agonisită, a liberării şi unirii (1919).

www.dacoromanica.ro

care să n'aibă Români supt stăpânirea lui, care să nu-şi ţie supt ascultare o parte din acest popor nenorocit? Uitaţi-vă numai! Din Tisa până în Carpaţi răsună din gura sutelor de mii, milioanelor, graiul românesc în cuvinte de jale. Trăiesc pe acolo, în vechea lor ţară, pe care au brăzdat-o cu plugul şi au stropit-o cu sângele, mai mult decât orice altă naţie şi din timpuri mai vechi decât oricine, — şi sămănătura norocului nu se înnalţă ca să-i răsplătească. Abia dacă şi-au păstrat credinţa lor cea veche; încolo nimic nu e al lor. Legea e făcută de capete străine, care gândesc altfel şi al căror cuvânt e neînţeles Românilor: de datinile lor cine ţine samă! Şcoala cea mare e a lor, a neamurilor celelalte, şi ce se învaţă acolo îndreaptă mintea pe calea înstrăinării. Şi, când pornesc la oaste feciorii satelor, ei îşi dau jertfa vieţii pentru mărirea şi fericita desfăşurare a unui Stat care nu e al lor, supt un steag care poartă colorile altora, şi, la care uitându-se, ai noştri nu simt mândrie, ca să se mângâie murind.

Din Prut până în Nistru, pe câmpii mănoase, unde falnice lupte s'au dat pentru apărarea şi numele bun al vechii noastre Moldove, ţeranul român, despreţuit şi acoperit de ocară, e în mâna străinului. Ruşii, fraţii noştri de lege, au venit cu momelile cuvintelor bune, cu ispitele amăgitoare ale şarpelui şi, îndemnându-ne să ne batem cu păgânii, au smuls la o pace pe care veşnic va trebui să o plângem, jumătatea de Răsărit a Moldovei. Pe unde au trecut oştile lui Ştefan-cel-Mare, pe unde şi-a întemeiat cetăţile Petru Rareş, pe unde au cutreierat călăreţii lui Ioan-Vodă cel Cumplit, domneşte azi cea mai hrăpăreaţă dintre toate Împărăţiile lumii. Abia dacă mai chiamă

www.dacoromanica.ro

clopotele din sate pe credincioşi la auzul cuvântului dumnezeiesc în limba strămoşilor. Încolo tot s'a dus, tot a fost prigonit, înlăturat, stârpit. Cine învaţă o şcoală, îşi uită limba, şi nu-i mai înţelegi vorba, când vine de acolo. De o sută de ani în curând, este suferinţa aceasta acolo.

Şi în ce cuvinte aş putea vorbi de tine, mormânt al celor mai sfinte moaşte româneşti, Bucovină? De acolo vin râurile ce străbat Moldova, de acolo a izvorât lumina cea d'intâiu a noastră, pe acolo a fost drumul acelor cari au descălecat ţara de la Siretiu, Prut şi Nistru. Prin cine dintre noi nu trece ca un fior de tainică mândrie, când aude numele Sucevei? Şi cine nu uită toate nenorocirile trecutului, toate durerile vremilor de astăzi, când i se duce gândul la acea străveche mănăstire a Putnei, unde candela recunoştinţii arde încă de-asupra pietrei supt care se odihneşte cel mai cuminte cap românesc care a purtat o coroană, Ştefan-cel-Mare?

Era o vreme, cu multe veacuri în urmă, când credincioşii din lumea întreagă nu-şi puteau găsi liniştea gândului, câtă vreme păgânii stăpâniau mormântul cel sfânt al Mântuitorului. Şi, de la cel mai sărac până la Împăratul care stătea în fruntea Lumii, au încins sabia creştinii Europei şi, prin pământuri necunoscute, printre oameni vrăjmaşi, peste primejdia Mărilor, s'au dus de au împăcat pe Dumnezeu, liberând pământul pe care el suferise pentru oameni.

A suferit pentru noi — în mijlocul luptelor cu duşmman mai mulţi decât toţi luptătorii ţerii sale, pe idrul amar al pribegiei între străini, — a suferit pentru noi strămoşul acela ce doarme între zidurile Putnei. Şi sute de ani au trecut de când pământul

www.dacoromanica.ro

care-l acopere și pentru care de atâtea ori a pus în mâinile lui Dumnezeu scumpa sa viață, e un pământ străin. O sută de ani s'a petrecut de când sfântul acesta, mai mare decât oricare altul pentru noi, sufere robia în mormântu-i, înnălțat acolo unde era odată mai mare strălucirea și adăpostul mai sigur. Și, în mișelia noastră, nu găsim un gând care să se oprească din zbor acolo, un dor curat care să îngenunche înaintea Aceluia!

Unde n'am fost și unde mai suntem acuma? Toți munții Balcanului, toate văile Pindului, prin Bulgaria, Serbia, Macedonia, Tesalia, erau împănați de păstorii noștri. Doina cu viers românesc răsuna din locurile neguroase unde Niprul își varsă apele în Mare până în creștetele cântate de poeții cei mari ai vremilor antice. Păcurarul «valah» privia de pe stânca sură a munților dalmatini cum tremură la soarele cald apele albastre ale Mării Adriatice. Și unde nu erau? În Bosnia, în Croația, în Moravia...

Fusese Impărăția aceia a Romei, decât care, ca putere, bogăție și lumină, ca ordine cuminte în Stat, mai presus nu mai poate fi alta. Nevoile o despărțiseră în două, și în Constantinopol, întemeindu-se acolo un nou Scaun împărătesc, se făcu, patru sute de ani după Isus Hrisfos, o Romă nouă. Supt ascultarea ei stătea Asia romană, Africa romană în parte, și tot Răsăritul european. Aici erau Greci mulți, dar, pe lângă dânșii, aproape de Mare, de o parte și de alta a Dunării, ici și colo aiurea, Romani adevărați, nu numai cu numele. *Dintr'înșii toți, numai noi am rămas.*

Am rămas dar din ce în ce mai puțini. Unii au uitat

www.dacoromanica.ro

limba. Alții, rupți cu totul de ceilalți, și-au stricat-o și n'au mai știut veacuri întregi ce sunt, pentru ca, deșteptându-se astăzi, să vadă numai soarta tristă ce-i așteaptă. Cine s'a întâmplat mai mare prin vecini a smuls și din poporul acesta fără noroc, s'a lăcomit la această binecuvântare care e supusul, totdeauna harnic și răbdător, cum s'a arătat Românul.

Azi avem o Românie liberă, dar aproape jumătate din câți Români sunt, și între dânșii cei mai buni dintre Români, nu se găsesc în umbra tricolorului. Ce ne leagă de dânșii? Întrebați ce nu ne desparte. Granițile, cârmuirea, legile, prigonirea apăsătorilor...

Dacă însă niciun loc nu-i adună pe frații răzleți, ei se pot întâlni cu gândul supt bolta înaltă a celei mai mărețe biserici: aceia pe care a înălțat-o brațul viteaz și mintea chibzuită a strămoșilor, în clădirea minunată pe care nimic nu o poate dărâma, nicio ură, nicio nerecunoștință: a trecutului. Aici trebuie să ne adunăm cât de adesea ori pentru a ne închina cui se cuvine și a ne împărtăși cu sfânta împărtășanie a gloriei românești. Cine lipsește dela adunare, acela e străin cu sufletul de noi.

Scriu alte popoare cărți de istorie în care vorbesc de ale lor, ca să știe. Se cuvine să le scriem noi pentru a ne strânge laolaltă cu gândul, pentru a ni împăca inimile, pentru a crede.

De aceia am scris și eu aceste pagini.

Ele pomenesc pe omul trimis de Dumnezeu care acuma trei sute de ani a venit pe pământ ca să facă un singur trup din Românimea întreagă. Nu fiindcă

www.dacoromanica.ro

acesta-i era gândul — de ce am minți? —, ci pentru ca să se știe de urmașii din toate timpurile, și mai ales de aceia cari vor fi în stare să înțeleagă și să voiască din nou, că minunea se poate. Și că, pentru a o vedea iarăși săvârșită, se cere credință și rugăciune. Iar rugăciunea omenească cea mai primită de Dumnezeu e viața harnică, cinstită, dreaptă, ceia ce în alte timpuri se chema virtutea omenească.

De-ar avea-o și de-ar ști s'o capete mulți dintre aceĭ, foarte mulți, pentru cari am simțit și scris! Ceasul nostru ar fi venit atunci.

Cine eram?

În ce lume a venit acela care ne-a mântuit o clipă și a suferit pentru noi?

Din pădurile Bucovinei și până lângă Dunărea-de-jos și Mare, dela Carpații ungurești până la cursul larg al Nistrului, domnià, din Suceava și Iași, Capitalele lui, Voevodul Moldovei. Dela Severin la Brăila, între aceiași Carpați și Dunăre, se întindea Țara-Românească, Muntenia, stăpânirea Voevodului Ungro-Vlahiei. In cetățuia muntoasă a Ardealului, în văile de la stânga Tisei, locuiau plugarii și păstorii români cari țineau pe umeri strălucirea și puterea Ungurilor din castele și de la Curte, ale Sașilor bogați din orașe. Atunci, ca și acuma.

De-o parte și de alta a munților fuseseră totdeauna țerani români, risipiți în sate, pierduți în văi, acățați pe coastele munților. Neamul lor se alcătuise în depărtate vremi, dincolo de Dunăre, din păstori și plugari romani cari părăsiseră Italia, luându-și lumea în cap. Asupra Dacilor, barbari cu cetăți, cu regi, cu

www.dacoromanica.ro

arme înaintate, veniseră apoi cei mai tari între cei ari, Romanii. Ca ostaşi şi colonişti, învingătorii se aşezaseră în mijlocul învinşilor şi, fiindcă cei d'întâiu erau prea cuminţi pentru a fi cruzi, iar cei din urmă erau de mult vrednici de alt nume decât acela de barbari, — se contopiră. Acestea au fost temeliile neamului, pietrele din fund, peste care s'a lipit mai târziu ce au adus apele revărsării furioase a naţiilor.

Hotarele Romei s'au îngustat cu vremea, cu bătrâneţa, cu primejdia. Printre aceia cari au fost aruncaţi în gura duşmanilor pentru a-i opri o clipă, am fost şi noi. Odată lucram pământul: acum nesiguranţa din fiecare zi ne puse şi pe noi în mişcare. Plugul înţeleni, pe alocuri, în brazda abia începută, şi, adesea plugarul îşi mână vitele în munţii unde rămase cioban. Şi aşa merse an de an, veac de veac, din vale în vale şi din ţară în ţară,— până ce, ca nişte valuri din munte, se revărsă din vârful Carpaţilor pretutindene şi păstorimea română. A fost aici sau dincolo? Păstorul n'are casă, şi oile păscând îşi întind fără încetare moşia.

Toţi barbarii ne-au găsit, şi ne-au lăsat cu toţii unde eram. Păstorul. plugarul sunt folositori, când îi laşi în pace. Şi, când nu, pe cel d'întâiu unde-l poţi prinde? Munţii au tainele lor, şi cine le ştie mai bine decât dânsul?

De la o vreme, vecinii noştri, Ungurii, oaspeţi noi şi barbari proaspeţi, veniţi abia printr'a noua sută de la Hristos, vecinii noştri Bulgarii începură a se întemeia, ei cari aveau răgaz să se aşeze ca unii ce erau cei mai tari.

Am încăput aşa în mânile Bulgariior întâiu, de la Dunăre până dincolo de munţii Balcanilor. Apoi Românii de la Tisa şi cei din Ardeal fură supuşi de Un-

www.dacoromanica.ro

guri. Am împrumutat atunci obiceiuri de cârmuire şi de la alţii, şi peste lumea muncitoare din sate se întinse puterea Voevozilor, a cnejilor, iar în Oltenia, unde fusese temeiul colonisării romane, a Banului. În acelaşi vreme acuma, când era cine să călăuzească şi să apere, păstorul fu ispitit de frumuseţa şesului, şi brazda fu iarăşi despicată şi de dânsul în bălăriile pustiului.

La 1300, acum şease sute de ani, erau în Ardeal, în Ţara-Românească, în Moldova, nu numai stâne şi târle în Carpaţi, ci lanuri de grâu şi de meiu, sate de case albe, ici şi colo turnuri de biserici, ai căror popi-ţerani îşi aveau Vlădicii, ţerani ca şi dânşii. Cei ce cârmuiau satele, ascultau în Ardeal şi Ţara Ungurească de Craiul din Buda; cei din Ţara-Românească cu vorba de acelaşi, iar, în faptă, de nimeni; cei din Moldova de Craiul Ruşilor din Ţara Haliciului, şi mai ales de Hanii Tatarilor, cari domniau peste tot Răsăritul. Aşa se trăia atunci.

Apoi între Voevozii munteni se ridică unul şi fu mai mare decât ceilalţi. Îl chema Basarab, nume de botez, care se făcu, ca numele lui Cesar într'o lume mai mare, nume de dinastie. În ce era să se cheme pe urmă Moldova, rătăci un tânăr şi îndrăzneţ Voevod maramurăşean, care urmăria zimbrul cu steaua în frunte al norocului.

Aşa se întemeiară Ţara-Românească de la Dunăre şi Ţara Moldovenească de la Siretiu, Prut şi Nistru.

Pe atunci slăbiseră Ungurii, şi, până să se preschimbe neamul Crailor lor, trecură câteva zeci de ani. Românii porniseră cu un avânt care-i duse până la ţărmurile Mării, în cât timp nu s'ar fi aşteptat nimeni. Toată ţeră-

www.dacoromanica.ro

nimea liberă se închină Voevozilor, cari erau mai mari numai prin înţelepciunea şi vitejia ior.

Pe la 1400, după un veac de încercare şi de întindere pe tăcutele, cele două ţeri româneşti de dincoace de Carpaţi nu mai atârnau de nimeni. Mircea-cel-Bătrân, Domn muntean, şi Alexandru-cel-Bun, Domn al Moldovei, dădură Românilor liberi o rânduială: o Curte domnească, o Biserică deosebită, o cârmuire în regulă.

Zile bune se puteau prevedea pentru noi, dar, atunci când putea înfiori viaţa noastră 'n lumină, veniră Turcii.

Alţii i-au primit de bună voie sau li-au dat luptă numai când au fost siliţi. Noi nu ne-am făcut în lături înaintea încercării. Am învins noi, cei puţini, la Rovine şi la Podul-Înnalt, dar cei mulţi ne-au răzbit. De nevoia Turcilor ne închinaserăm altora, vecinilor. creştini, ca Ungurii şi Leşii : la urmă plecarăm grumazul şi plătirăm tribut.

Mai trecuse o sută de ani. Era acum pe la 1500. Dar puterea neamului nu se stinsese, şi sceptrul Moldovei era cald încă de mâna lui Ştefan-cel-Mare. Nu Turc.i ne-au slăbit pe noi, ci ne-am slăbit singuri. Ne-a slăbit boierimea noastră.

Tovarăşii lui Vodă se făcuseră răpede oameni mari, primiseră moşii în locurile pustii, deschiseseră slobozii pentru fugari din lumea mare, cumpăraseră pământurile săracilor. Vremea trecea, ţara se lumină, şi necontenit ţarina moşneanului se ineca în averea boierului vecin. Satele nu mai veniau la luptă cu vătămanul în opinci, ci cu fălosul boier îmbrăcat leşeşte şi ungureşte

Şi, când se văzură aşa de mari, aşa de bogaţi, având atâtea suflete în slujba lor, boierii se trufiră.

www.dacoromanica.ro

Cine nu era bun de Domnie, dintre dânşii? Oameni să jure că oricine e fiu de Domn — atâta se cerea pentru alegere — se găsiau.

Ţerile vecine se umplură de pribegi neastâmpăraţi până la moarte. La Braşov, la Sibiiu, la Bistriţa, prin satele Ardealului, la Craiul leşesc, la Cazaci, la Curţile domnilor din Apus, la Poarta Sultanului diu Constentinopol, câţi vreai. Unii cereau cu sabia, alţii cumpărau cu pungile şi, prin voia lor, ţara prădată, furată, stoarsă se cufunda tot mai mult în prăpastie, de-o parte a Milcovului şi de alta.

Până ce, peste o ţară de ţerani vânduţi cu trupul şi cu pământul, ţinută în ghiare de câteva familii de boieri de toate neamurile, mâncaţi de dihonie şi ură, domnia, perindu-ţi din ochi, ca o închipuire, un biet Domn cu zilele în mână şi cu datornicii după cap.

Oastea de ţară se pierduse aproape: straja lui Vodă erau Turcii, cari-l păziau mai ales pe dânsul.

Iar în Ardeal, unde fuseseră Voevozi şi cneji, de-o parte, ţerani de alta, tot aşa se desfăşuraseră lucrurile. Boierimea ungurească se întări tot mai mult: boierii noştri ţerăneşti se pierdură într'însa. Iar jugul iobăgiei apăsă tot mai greu pe sătean.

Era poate aici mai multă bună stare, era, de bună samă, mai multă siguranţă. Cârmuirea avea mai multă putere. Dar viaţa nu era nici aici românească decât jos, jos de tot, în lumile despreţuite şi sărace. Vodă românesc nu fusese niciodată în ţara cucerită de străin, boierii se schimbaseră la faţă şi trecuseră la duşman; în oraşe era meşteşugarul şi negustorul străin. Din ai săi, se alegeau pentru Românul de aici numai popii, cei batjocoriţi de alte neamuri. Ici şi colo, se înnălţa câte o mănăstire mai mult de lemn, şi preotul de lângă

www.dacoromanica.ro

mănăstire, era Vlădica românesc sau protopopul mai târziu. De el ascultau preoții ceilalți, — și mai mare decât atâta nu putea să ajungă nimeni dintre opincarii români ai Craiului.

Așa era când veni din mila lui Dumnezeu — din mila lui Dumnezeu, *acesta:* — Mihai-Vodă, Domn al Țerii-Românești, care trebuia să fie o clipă, destul ca să ne amețească cât vom mai trăi de acum înainte, — Craiul Mihai al Românilor. Sau, înșirând ca odinioară pisarii din cancelaria lui regală: Domnul Ardealului, al Țerii-Românești și al Moldovei. Ce vis nebun, Doamne!

Cine era

Sunt oameni cari nu se știe de unde răsar pentru a fi mari la ceasul lor și a se stinge într'o flacără sângeroasă. Ei vin de undeva, dar e mai bine că începuturile lor de umilință ni sunt pentru totdeauna ascunse. Mihai a fost când s'a găsit unde trebuia să fie pentru a îndeplini ceia ce-i păstrase ursita.

Despre ce-a fost înnainte, spune povestea care înfășură cu poesia ei tinerețea vieților mari, ce uimesc lumea și o umplu de bucurie și de durere. Un Domn bun în timpuri rele: Petrașcu-cel-Bun. O dragoste pe care n'o binecuvântase niciun preot, dar care fusese mai de sus binecuvântată. Un mândru tânăr prigonit pentru înnalta lui naștere, pentru gândurile-i și mai înnalte. Mihai, fiul Teodorei, n'a fost boier pe vremea fratului său, Petru Cercel, care a domnit la Munteni. A avut poate mai mult noroc supt alți Domni, din neamul, vândut Turcilor, al lui Mircea

www.dacoromanica.ro

Ciobanul. Iar, când pe urmă veniră Domnii pentru câteva luni, cari se sfârșiau în spânzurătoare sau într'un biet colț de umbră, eroul apăru de odată în lumină. Într'o vreme, când lucruri viteze nu se mai făceau la Români.

Iar vorbește legenda, și omul a fost așa de mare, încât negurile ei s'au ridicat îndată de-asupra mormântului său.

Era prin 1592-3. La București stăpânia un Moldovean, Alexandru, care în treisprezece luni a știut ce să facă pentru a i se zice *cel Rău*. Un biet om cu multe griji, care a mântuit cu lațul de gât. Între acele multe griji era și a feciorilor de Domni, cari puteau și ei să ajungă Domni, așa de ușor... Mihai se afla printre dânșii. Un unchiu al lui, Iani, îl chema la Constantinopol ca să-i dea Scaunul... El plecă, dar fu prins în cale și osândit la moarte. Însă călăul avu, privind ochii, strașnicii ochi de foc ai lui Mihai, ca o presimțire a viitorului. Toporul căzu, dar falnicul cap rămase. Mihai scăpă, trecu granița, și prin Ardeal ajunse la Poartă. Prieteni de bună voie și prieteni cu plată îl ajutară. Ajunse Domn. Îl aduse ca de obiceiu un om de la Poartă, un capugiu sau portar, purtând steagul cu cele două cozi de cal, după care se cunoșteau Domnii. Și, în urmă, Ienicerii, cari făceau și bani la noi, și ceilalți împrumutători ai tuturor Domnilor.

Încă un Domn, vor fi zis cei ce numiseră pe Mihai. Și se vor fi gândit îndată cât poate aduce și când ar fi bine să-l scoată. Dar acesta era un om pe care pentru a-l scoate nu era de ajuns un biet ușier și câteva scufii albe de Ieniceri, ci nici Vizirul cel Mare

www.dacoromanica.ro

însuşi, al doilea după Sultan, în fruntea unei oşti fără de număr.

Acesta era să domnească, —pentru că, oricâţi bani dăduse, ca toată lumea, nu fuseseră Turcii cari-l numiseră, nici prietenii aceia cu trecere mare, nici pungile. Prin el ceva mare trebuia să se îndeplinească. Şi soarta i-o hotărîse spiritul neadormit, puterea de luptă şi de cucerire ce dormia într'însul.

Un om se poate vedea în multe chipuri, şi e adese ori deosebit de dânsul sigur. Dar, când îl vezi de departe şi ai tot ce-ţi trebuie pentru a-l judeca, o însuşire se desface, străluceşte înnaintea tuturor celorlalte, care-şi împrumută lumina de la dânsa. Atunci vezi ce l-a făcut să fie ce-a fost.

Se va fi luptat el vre-odată, Banul Mihai, înnainte de a-şi scrie numele în rândul Voevozilor? Hangerul lui va fi ieşit din teaca-i cu pietre scumpe pentru a tăia în carne vie? Aproape sigur că nu: unde şi pentru cine era să lupte într'o ţară supusă, unde toate adormiseră de liniştea sfârşitului?

Dar pentru asta era născut: pentru a face să scânteie oţelul lui sigur la soarele luptelor biruitoare. Când prilejul de a lovi se înfăţişa, el fu cel d'întâiu în picioare. Sufletul îndrăzneţ, voinţa neînfrântă a strămoşilor trăia în acest cumpărător de Domnie: câţi nu se luptaseră din cari-i îi trăiseră înnainte, se luptară printr'însul.

Uitaţi-vă la răpeziciunea faptei lui, la iuţeala şi puterea cuvântului. Gândul şi mâna lui fulgerâ. Ce sfaturi zădarnice, ce zăbavi şirete! Nu sunt acestea lucruri de viteaz. Oprit în loc, zeul straşnic care se

www.dacoromanica.ro

găseşte în el, îl arde, îl mistuie. Cine-i pune stavilă, îi e duşman. El nu orânduieşte o bătălie, stând pe urmă de-o parte să se uite la dânsa. E cel d'intâiu în rândurile celor ce învârtesc buzduganul, ce despică ţestele cu sabia. La Călugăreni se înfăţişează ca un mânuitor de trăsnete. Ochii lui străbat prin trupuri că săgeţile, năvala lui are puterea îngrozitoare a unei furtuni deslănţuite.

Îl supără un duşman dintre cei cari ar trebui să-l ajute. E un general mare, un om împărătesc, care poate face mult rău. Ce se gândeşte el la aceasta! Mânioasele-i vorbe se înfig ca plumbii puştii în mintea celor ce ascultă, strânşi de părete: «Îi va bate scrisorile în frunte. Ori el, ori celalalt... Să se gândească bine Împăratul...» Şi Împăratul însuşi nu scapă neatins de fulgerele ce pleacă în toate părţile. Ce? Adecă nu i-ar putea lua şi lui cetăţile: Caşovia, Viena, Praga ?..

Şi, ca în frământările cele mari ale firii, mânia-i cade răpede. Sufletu-i se odihneşte o clipă: iertarea-i luminează adâncurile turburate. Şi e aşa de bun atunci, aşa de încrezător, aşa de copil, încât crede că a iertat şi celalalt. Trimite vorba bună ca o împăcătoare sigură; şi-i vine, în schimb, din partea duşmanului, altfel alcătuit, minciuna prefăcută. Iar el se înşeală, nu bănuieşte, nu se apără: şi orice trădare-l umple de uimire. Se poate să fie oamenii aşa de împietriţi şi de răzbunători?

Firea are însă zilele ei liniştite, de o netulburată seninătate şi pace. Acele zile nu le-a cunoscut Mihai. El nu se putea opri, nu se putea mărgeni în revărsarea puterii sale, cum fac oamenii obişnuiţi, chiar când au o destoinicie mai mare. Era osân-

www.dacoromanica.ro

dit să meargă înainte, spre culmile înnalte ale înfrângerii, prin strâmtorile înfricoşate ale primejdiei, fără altă ţintă decât acest mers mai departe cu orice preţ. Calul cu nările de foc al norocului său îşi avea pregătită odihna numai în fundul genunii unde trebuia să-şi sfărâme mândrul şi nenorocitul călăreţ.

Aşa a fost acest Mesia războinic al neamului românesc, acest frumos şi înfricoşat arhanghel, a cărui sabie străluceşte încă aşa de viu din adâncul veacurilor trecute.

Ce a făcut ?

Pentru ca să se înţeleagă aceasta, trebuie să ştim cu cine a avut a face, cu ce ţeri şi cu ce oameni. Ţerile mai mari decât a lui, iar oamenii cu cât mai mici decât dânsul !

La Răsărit de Nistru, şesul era al Ţerii Leşeşti. O ţară puternică odinioară, când făcea pe Voevozii noştri, să-i jure credinţă. Neînţelegerea între magnaţi, cari aveau fiecare dreptul să nu asculte şi se folosiau de un drept primejdios ca acesta, o slăbise. Craiul era străin, venit tocmai din Suedia, şi nu se pricepea să ţie în frâu nişte supuşi ca aceştia. Mai mare era, de fapt, Cancelariul ţerii, Ioan Zamoyski, om foarte luminat, ager, şi care ţinea la binele naţiei sale. Urâ de moarte pe Nemţi, bătuse pe fratele Împăratului, care voise el Scaunul polon, şi, mai degrabă decât creştini ca acest arhiduce Maximilian Austriacul, voiă ca prieteni pe Turci. Cu toate că, iarăşi, i-ar fi prins bine să se împărtăşească şi ţara lui la desfacerea Statului Sultanilor. Şi gându-i era mai ales la Mol-

www.dacoromanica.ro

dova, pentru care oştile Crailor de odinioară suferiseră înfrângeri aşa de dureroase, Se gândia la graniţa Dunării şi, în trufia lui de magnat şi de Polon, se credea ajuns acuma până la dânsa.

La Apus era un Craiu, dar acela nu domnia peste toată Ţara Ungurească, ci avea numai Ardealul. Cu şeptezeci de ani în urmă, Ungaria veche se sfărâmase, după o luptă cu Turcii decât care nu se poate una mai nenorocită, la Mohaci. Craiul de atunci, domnii unguri fuseseră tocaţi şi călcaţi în picioare prin smârcuri.

Voevodul Ardealului, Ioan Zápolya, cercase să capete locul mortului, dar fratele Împăratului Carol al V-lea ceruse, cum fusese învoiala, moştenirea Craiului, care-i era cumnat. Ţara Ungurească se împărţise în două, şi cine venise după Zápolya avuse numai Ardealul şi ce se ţinea de dânsul : Banatul în parte, Crasna, Solnocul, Maramurăşul. Peste atâta loc numai, stăpânia la 1593 Sigismund Báthory, un tânăr de douăzeci de ani, bolnăvicios, slab la minte, lacom de mărire peste măsura puterilor sale, şi aşa cresçut de preoţii săi, încât se credea cel d'intâiu ostaş al timpurilor sale. Firește că voia să se lepede de legătura turcească, să-şi iea Crăiasă de neam bun între creştini şi să-şi mărească domnia, întregind-o cu ale noastre, cu Moldova şi Ţara-Românească. Dar Ardealul era prea slab ca să se ţie singur, cu cât ajutor numai s'ar fi îndurat să-i deie vecinii, pentru a se desbate cu oştile nenumărate ale Turcilor.

In Ungaria-de-Sus, la Caşovia, stătea un general împărătesc, al Împăratului nemţesc, care-şi lua din

www.dacoromanica.ro

vremi foarte vechi numele de Chesar al Romanilor, dar care stătea la Viena. Se cheme că stăpânește câtă țară este între Rin și între Dunăre, între Marea Baltică și munții acoperiți de zăpadă ai Tirolului. Dar în cea mai mare parte din această întindere de pământ se întăriseră alții, ascultători numai de formă ai Împăratului. El avea doar țerile moștenite de la familia sa, de Austria: numai de acolo-i veniau bani și oameni în mai mare bielșug. Avea și războaie și afaceri în toată Europa, așa că nu știa unde să deie cu capul. In sfârșit Împăratul de atunci, Rudolf al II-lea, era un biet nebun, urmărit de o frică nepotolită și înstrăinat în cea mai mare parte de afacerile Statului. Aceastea erau în mâna fraților lui, arhiducii Mathias și Maximilian, oameni fără talente deosebite.

Peste Dunăre era Impărăția turcească, de care se mai ținea Asia răsăriteană toată și partea de Miazănoapte a Africei. Multe țeri, locuitori viteji, bogății neprețuite... Dar sufletul, marele suflet de credință și de luptă, care dusese corăbiile lui Soliman-cel-Mare până la Rodos și caii săi până la Buda, acesf suflet slăbise, înăbușit pe încetul de traiul bun și ușor, pentru care nu e făcut nimeni. Nu mai erau Sultanii cu inima largă și voința nestrămutată. Adormiți de viața de desfrâuri din haremuri, crescuți rău de femei neștiutoare de ce înseamnă a călăuzi soarta unui popor, atinși de boale care păreau un blăstăm de la Dumnezeu, bețivi, leneși, fricoși,—așa se făcuseră cei d'intâiu dintre credincioșii legii Islamului. Și ca și dânșii făceau căpeteniile oștilor, miniștrii cei mari ai Porții, sfetnicii cei mai ascultați ai stăpânului. Cu inima scăzută, poporul turcesc, încunjurat de dușmani pe

www.dacoromanica.ro

cari nu-i mai putea învinge, simţia, pare-că, apropiindu-se aripa îngerului de răzbunare care trebuia să stingă lumina Casei lui Osman.

In Moldova, soră de nenorocire a Ţerii-Româneşti, domnia, în a doua Domnie, Aron-Vodă. Era un fiu al ucigaşului boierilor, Alexandru Lăpuşneanu. Dar el nu schingiuia pe nimeni şi nu făcea să cadă capetele. Era, ce e dreptul, lacom, dar avea şi datorii mari. Şi a dovedit că putea să fie un ostaş viteaz şi un om simţitor pentru bucuria biruinţilor ca şi pentru durerea înfrângerilor. El a luptat alături de Mihai, şi n'a fost nevrednic de un aliat ca acesta.

Şi mai erau în jurul lui, ca să-l ajute sau ca să-l cheme ca pe un mântuitor, alte popoare. Unii cari se luptau pentru alţii şi unii cari aveau nevoie de alţii ca să se lupte pentru dânşii.

Pribegi sărăciţi de Tatari, săteni cu casele arse, hoţi urmăriţi de răsbunarea jertfelor, se înstrăinaseră de lume, închinându-şi zilele Dumnezeului războaielor. Stăteau, adunătură de toate neamurile, în stufurile ostroavelor Niprului; viaţa lor era numai o pândă si o luptă. Când apa râului suna de vâsle, sau pânze înnălbiau pe Marea vecină, ei îşi făceau cruce şi plecau. Şi, când în zarea ochilor nu se ivia nicio pradă, ei încălecau pe caii lor mărunţi, încingeau iataganul, puneau în spinare flinta şi se duceau unde-i chema primejdia şi răsplata care vine pentru aceia cari înfruntă.

Fuseseră şi în Moldova, căci erau şi Moldoveni printre dânşii, scoseseră Domni, tăiaseră oşti turceşti şi încununaseră prin biruinţa lor capul pletos al vre unui

www.dacoromanica.ro

tânăr voinic cu sânge domnesc în vinele sale. Cazacii erau moştenirea viteazului, şi în aşteptarea lui trăiau ei.

Dincolo de Dunăre, în Împărăţia turcească, neamurile creştine nu-şi uitaseră faima de odinioară. Acolo unde stăpâniau Paşii, culegând haraciul pentru Împăratul păgân, fuseseră pe vremuri alţi Împărati: ai Bulgarilor, Sârbilor, şi numele lui Duşan, al lui Simion, voinicii încoronaţi, nu periseră din mintea nimăruia. Cântăreţii din popor răspândiau, neobosiţi, povestea acelor timpuri. Şi Albanesii cu ochii de vulturi, fiii stâncilor goale, se aprindeau de gândul răsplătirii când vre unul, care ştia ce fusese înnainte de dânşii toţi, îi vrăjia povestindu-li de isprăvile lui Scanderbeg, viteazul vitejilor.

Când te uitai pe de-asupra, era linişte, supunere. Dar ceva se pregătia aci, pe acest pământ de părere de rău şi de ură. Cei ce veghiau noaptea în ascunzătorile munţilor, în poienile pădurilor sau în jurul focului aprins pe câmpie credeau că văd înnălţându-se steaguri de mult putrezite, adunându-se oşti pe care le îmbrăţişase moartea şi se opriau din vorbele triste ascultând tropotul călăreţilor ce dormiau de mult supt crucile părăsite.

Era cineva care ştia toate cele ce se şoptiau în această lume de supunere falşă si de sfioase speranţe. Acela era Papa, căpetenia credincioşilor de lege latină, care se credea chemat să supuie creştinătatea Scaunului, ales între celelalte, al Sfântului Petru. De doi ani Împărăţia lui Rudolf era în războiu cu Turcii cari-i călcau hotarele şi-i pustiau satele. Ajutor se

www.dacoromanica.ro

Icruse, ca totdeauna, la Roma. Şi astfel Clement al utel-lea, care era atunci Papă, se gândi la o legă-Vră a tuturor închinătorilor crucii, care ar pune lun capăt domniei nelegiuite a Sultanilor. În toate părţile se răspândiră scrisori şi trimişi cari trebuiau să propovăduiască uitarea neînţelegerilor şi lupta frăţească împreună, supt steagul Mântuitorului.

Aşa stăteau lucrurile. Voie bună pentru războiu era în multe locuri, din pricini deosebite. Dar, dacă oricine poate ridica sabia, nu oricine poate birui printr'însa. Şi de data aceasta învingeau Turcii mai mult decât oştile Împăratului. Şi, pe când se căuta, în rândurile vestiţilor generali, călăuzul potrivit pentru biruinţă, acela venise unde nu se aştepta nimeni. Căci «duhul lui Dumnezeu suflă unde voieşte».

Oameni de la Împărat şi de la Papa, un preot croat şi un om de afaceri, umblau din ţară în ţară, chemând la luptă în numele lui Dumnezeu. Sigismund Báthory, mândrindu-se pentru această solie, se visa un al doilea Alexandru-cel-Mare, înfricoşând şi umplând de mirare lumea prin minunile făcute pe braţul său neînvins. Primi din toată inima. Dar, la faptă, se codi, odată şi de multe ori. Erau oameni mai bătrâni decât dânsul, cari-şi aminţiau că prin voia Turcului s'a întemeiat Ardealul şi credeau că vulturul izbândei zboară încă înaintea rândurilor osmane. Erau unii tineri, cari aveau scopurile lor, cari vânau locul bicisnicului din Scaunul ţerii. La urmă, îndemnat din toate părţile, el dădu lovitura: o samă de magnaţi, dintre cei mai vestiţi, fură opriţi în adunarea ţerii, zvârliţi în temniţe şi ucişi acolo. Cei ce rămaseră se

www.dacoromanica.ro

învoiră a se ridica asupra Turcilor şi a încheia o învoială cu Împăratul.

Sârbii se răsculaseră de mai înnainte şi dăduseră dovezi frumoase de voinicie în Banat. Dar zăbăvile din Ardeal îi făcuseră să piară, puţini câţi erau. Cazacii primiră cu strigăte de bucurie îndemnurile la războiu şi pradă şi puseră vulturul Împăratului pe steagurile lor temute. Iar Leşii vorbiră frumos înaintea trimişilor şi căutară pe urmă să zădărnicească tot ce se putea face şi fără dânşii.

În Moldova, Aron-Vodă se temea să nu-l mazilească Turcii, cum mai făcuseră, şi era sătul să-l prade Tatarii, să-şi facă numele blăstămat pentru a-şi îmbuiba stăpânii, cari se jucau cu binele şi viaţa câinelui de creştin. Avea pe lângă dânsul, mai de demult, când se bătuse cu un fecior de Domn, Ardeleni cari să-l apere. I se părea căe mai multă omenie la Nemţi, că oricine se nenoroceşte pentru dânşii găseşte măcar un colţ ca să-şi adăposteacă nenorocirea. La tot ce i se spuse de ispititori, el se învoi, şi puse iscălitura lui domnească supt un hrisov de închinare către Împăratul. Cu Sigismund se învoise mai de mult, şi acesta era să lege în curând frăţie de arme cu Mihai.

La Mihai se sfiau solii să se ducă pentru a-i aduce vestea cea nouă şi bună. Cine era omul acesta nou, despre care nu se ştia nimic? Nu cumva un spion turcesc, în stare să dea de veste sprijinitorilor săi tot ceia ce se pregătia în taină, cu atâta greutate şi sfială?

Nu se gândiau cum trăia Domnul. Era pus acolo, păstorul fraţilor săi, pentru a da bani, mulţi bani.,

www.dacoromanica.ro

câți niciun om n'ar fi fost în stare să-i strângă. Cumpărase Scaunul el însuși, și rămăsese dator. Datori veniseră în Scaun cei trei Domni d'innaintea lui, și niciunul nu fusese în stare a se plăti pe deplin. Din Domnie în Domnie, din an în an se aduna de-asupra capului acelui care stăpânia, stânca amenințătoare a datoriei către cine nu iertă. Bani cereau cei mari de la Poartă, bani cereau zarafii din Stambul, bani Ienicerii din București, printre ocările cătora trebuia să treacă, plecându-și fruntea, Domnul.

Și, când acesta era Mihai, degetele tremurau de furie pe mânerul săbiei zădarnice.

Alții îl uitaseră pe dânsul. El li aduse aminte că trăiește și că are aplecare către creștinătate. Doi Buzești, din cel mai bogat, mai viteaz și mândru neam al țerii, merseră să spuie vecinului de peste Milcov și celui de peste Carpați că el, Voevodul, e gata și bucuros, cu toată Curtea și țara, să-și cerce, după voia lui Dumnezeu, ascuțișul săbiei. Nu-l cunoșteau,— dar avea și el o țară. In București lui Mihai-Vodă se jură învoiala de frăție în luptă.

Sigismund, cel mai tare, trimise Unguri de-ai lui, trabanți, la Voevozii, de acum înnainte «nedespărțiți» de dânsul, ai Țerii-Românești și Moldovei. Când vânturile reci de toamnă străbat văile pustiite, ajutoarele trecură prin pasurile Branului și Bistriței.

Era vorba ca, la sosirea lor, Turcii să fie măcelăriți: lipitorile turcești, evreiești, armenești și grecești ale datornicilor, acea rușinoasă povară a unei Domnii române.

Nu e bine să se atingă cineva de un dușman care nu se poate apăra, și nimeni nu trebuie să fie adus

www.dacoromanica.ro

la peire pe drumul înflorit al înşelăciunii. Un oaspete a fost sfânt la toate neamurile, şi Românul a cinstit totdeauna ca pe un trimis al lui Dumnezeu pe acel ce i-a mâncat pânea şi sarea. Dar pleava aceasta omenească a împrumutătorilor întrupa într'însa toată ruşinea şi nenorocirea la care ajunsesem. Ei erau mai urîţi de orişicine, pentru că de hatârul lor se pustiau satele şi se chinuia o ţară întreagă, pentru acele câteva sute de oameni ticăloşi.

Şi, pe urmă, în ce fel altul, pentru acele vremi, decât prin acest sânge se putea pecetlui răscoala?

O năvală a Cazacilor zăbovi mâna răzbunătoare a Aron Lăpuşneanu. Cât despre Mihai, el se ţinu de cuvântul de moarte ce dăduse. Cei ce-l umiliseră periră pe la jumătatea lui Novembre în Curţile Vistieriei. Îi chemase la plată, şi răsplata fu aceia ce întâmpinară.

Pedeapsa Turcului merge pe căi piezişe. Cu daruri vine înnainte şi lasă cenuşă şi sânge în urmă. Se întorcea tocmai atunci din Ţara Ungurească un judecător de oaste turcesc cu două mii de voinici în cealmale, tot oameni buni, cari nu găsiseră alt drum decât al Bucureştilor. Mihai se îndemnase la omor. Oaspeţii fură poftiţi să-şi vie pe la gazde. Apoi Voevodul ieşi din oraş, alergă la Ungurii din corturi, şi nimici toată mulţimea celor ce veniseră să-l vadă.

Pe acel timp, cât ţine malul românesc al Nistrului şi Dunării erau numai cetăţi turceşti, de unde orice faptă, orice mişcare a Domnilor erau spionate şi stătute. De pe vremea lui Ştefan-cel-Mare erau Turcii în Bugeacul din josul Moldovei; de pe vremea lui

www.dacoromanica.ro

Petru Rareș, straja stătea în Tighinea; în Țara-Românească se făcuseră cuiburi turcești din Brăila, care-și pierduse tot negoțul, din Giurgiu, pe care-l clădise Mircea-cel-Bătrân, din Turnu, în fața Nicopolei, din cetatea Severinului. Cercul acesta de fier îl mai sfărâmase mâna Românilor, și, în mișcarea puternică ce făcură acum, îl sfărâmară iarăși. Pe un mal și pe altul, în toiul iernii, trecură trabanții și cetele de țerani, cu cine se întâmpla în frunte. Crivățul spulberă, gemând printre zidurile goale, zgura bogățiilor îngrămădite în Giurgiu, în Cetatea-de-Floci, de la gura Ialomiței, în Hârșova dobrogeană, în vechea Silistră, ce fusese a lui Mircea, în Sișlov și Rahova. Anul cel nou se începu cu această flacără roșie aprinsă de-asupra gheții dunărene.

Dacă un Domn nu era pe placul Turcilor, îl mazîliau. Trimeteau adecă la dânsul un portar al Sultanului, cu câțiva ostași, care-i aducea vestea cea rea, îi pecetluia averile și-l ducea împreună cu dânsele la Constantinopol. Aici îl despoiau de tot ceia ce adunase și, dacă avea noroc, mazilul putea să ajungă iarăși Domn.

Când se auzi de răscoala lui Mihai și a lui Aron, aceasta fu hotărîrea: să-i mazilească. În locul lui Mihai fu ales un copilandru domnesc, Radu-Vodă, care era fiul din flori al lui Mihnea Voevod, ce se turcise și acuma își avea pașalâcul la Dunăre, față în față cu țara unde domnise. În Moldova trebuia să stăpânească un anume Ștefan, fiul lui Ioan-Vodă cel Cumplit. Tatăl fusese un om strașnic și viteaz. Despre fiu se știa numai că n'auzia bine; și-i ziceau Surdul. Surdul mai fusese Domn, dar dincoace, la Munteni.

www.dacoromanica.ro

Ca să aducă în Scaun pe cei doi Domni, se adunară mulți ostași, chiar și ieniceri, și pentru a li porunci fură aleși doi Pași din Asia. Răsculații trebuiau să fie luați pe neprevestite, în mijlocul iernii. Dar, înnainte de a se porni spre Dunăre steagurile de Domnie nouă, se schimbă Vizirul, și cel nou înlocui pe Radu. Mihai, după socoteala aceasta de pe urmă, era să aibă urmaș pe unul Bogdan, care se coborâ din Petru Rareș și al cărui tată domnise cu vre-o zece ani în urmă în Moldova.

Și, ca să iasă lucrurile mai bine, trebuiau să se răpadă asupra Țerii-Românești și alți dușmani, de spre Apus: Tatarii, cari, cu «Împăratul» lor, Hanul, se găsiau în Banat, unde iernau după ce prădaseră Țara Ungurească.

Sunt multe vaduri pe Dunăre, dar acela pe unde în vremile vechi se trecea mai ușor și mai sigur, era la Rusciuc, de spre Bulgaria, și la Giurgiu, de partea noastră. Acolo în mijlocul apei se ridică un ostrov, și de foarte mult timp în ostrovul acela stătea o cetate, care, dărâmată une ori, dreasă pe urmă, se înnălța cu zidurile-i negre și atunci, la începutul anului 1595, când Turcii intrară în orășelul Rusciucului.

Aici stătură pe loc așteptând. Dar pe țermul stâng al apei nu se arăta nimeni. Mihai ieșise din București și se mișcase puțin către munți, pe cursul Dâmboviței. De aici putea să urmărească ce se face la Dunăre și pe drumul ce venia dela Apus.

Turcii prinseră inimă și trecură, dar puțini la număr. Tatarii alergau în goana cailor mărunți, să-i ajungă și să cadă împreună asupra Bucureștilor. Atunci câteva steaguri muntene se lăsară în Vlașca, unde

www.dacoromanica.ro

se iviră în zare bulucuri tătărești, îndată. Straja lui Vodă avea în frunte pe cei trei luceferi ai boierimii muntene, Buzeștii, și pe voinicul Radu Calomfirescu: de două ori Tatarii o rupseră de fugă, lăsând în urmă robi înghețați de frig și pradă răspândită pe câmpiile ninse.

Dar Hanul și Turcii rămâneau încă pe loc. Asupra lor se răpezi Mihai și Banul său din Craiova, Grecul Manta. Dușmanii fură aruncați în Dunăre, Hanul plecă în spre țara lui depărtată, în bătaia crivățului. Muntenia era curățită acuma de năvălitori.

Însă Rusciucul forfotia încă de cealmale și scufii albe de Ieniceri. Aici mai era un om, un plăpând tinerel, care îndrăznia să-și zică Domn al Țerii-Românești. Acest cuib de primejdie trebuia spart și curățit prin vălvătăile flăcărilor.

Dar învingătorul trecu Dunărea cu socoteală, departe de locul pe care-și oprise ochii. Apoi, de la Marotin, călărimea lui Mihai o luă încet către Rusciuc. Din câți se găsiau în cetate, nimic nu se alese, când furtuna răsbunătoare trecu asupra zidurilor. Nimic, decât puțini fugari, făcând să sune ghiața de tropotul pripit al cailor. Între dânșii și Bogdan-Vodă, care nu domnise acum și nu era să domnească niciodată.

Când focul se stinse în Rusciuc și vântul de iarnă împrăștie rămășițele distrugerii, Cazacii și Muntenii porniră în sus, de-a lungul Dunării, lucii de înghеț ca oțelul, că să ajute pe Aron. Împotriva acestuia, Turcii, cu Ștefan-Vodă cel nou, se înfățișară la vadul Isaccei, pe unde trecuseră atâția cuceritori de țară din timpurile neguroase despre care știe să spuie ceva, cu

www.dacoromanica.ro

pilăros şi măreţ, povestea. Şi aici erau, alături de rândurile osmane, cetele sălbatece ale Tatarilor, luate printre aceia cari locuiau şi atunci Dobrogea noastră de astăzi. Şi aici tropote furioase răsunară pe câmpul de ghiaţă, şi aici se înnălţară flăcările în aierul rece de noapte, şi aici se cântă cântecul biruinţii înnaintea turbanelor fluturând în fugă. Ştefan-Vodă rămase printre morţi, şi mantia-i domnească în giulgiul zăpezii stropite de sânge.

Mai rămăseseră cetăţi, în care, la căderea nopţii, se striga din vârful moscheilor credincioşii lui Allah la rugăciune. Nu fuseseră cucerite tocmai cetăţile cele tari şi însemnate, care puteau închide o oaste de năvălire în zidurile lor. Acestea trebuiau făcute una cu pământul, ca pretutindeni, să se mulţumească lui Dumnezeu pentru biruinţa Crucii.

Mihai, rămas fără de duşmani să răpezi, asupra Brăilei, pe care o lovise, cu douăzeci de ani în urmă, Ioan-Vodă Cumplitul. O cuceri prin Banul său, ajutat de Unguri; o dărâmă şi se îmbogăţi de pradă. Pe aceiaşi vreme când râurile se desfăceau din închisoarea lor de ghiaţă şi înverziau câmpiile, Aron se făcea stăpân pe târgul turcesc al Ismailului, la Dunărea-de-jos, dar înnaintea lui rămăsese în picioare şi cetatea împărătească a Tighinei şi Cetatea-Albă cu turnurile vechi, genovese.

Dar nu printr'o luptă la graniţă şi prin câteva mii de oameni jertfiţi norocului nepriincios se putea prăpădi Împărăţia turcească. Acolo erau atâtea puteri omeneşti, încât cei morţi se uitau răpede, şi peste trupurile lor se trecea fără durere şi fără frică la lupte nouă, la biruinţile viitoare poate. Când iarăşi soarele

www.dacoromanica.ro

se oglindi limpede în apele Bosforului, corturile se întinseră afară din Constantinopol pentru oastea nouă pe care o trimetea Sultanul ca să-i dea înnapoi grânarele dunărene, câmpii binecuvântaţi ai Românilor. Erau acolo, gata să se mişte când se vor sfârşi certele dintre Paşi şi când vor sosì carăle cu hrană, la 100.000 de oameni veniţi de pretutindeni. Anatolieni din Asia Mică, Arabi, Curzi sălbateci, Berberi africani, Bosniaci lepădaţi de lege, Osmanlâi curaţi, călăreţi bogaţi, ducându-şi după dânşii satele, Ieniceri mergând în minunată orânduiaiă. Tunurile se băteau pe cară, şi steagurile verzi fluturau în vântul primăverii nouă.

Ştafetele lui Mihai aduseră ştirea. Venise în sfârşit ceasul cel mai greu, în care trebuia de sus atâta îndurare şi aici jos atâta bărbăţie, încât cel tare să se frângă de cel slab şi cei mulţi să se risipească înainntea celor puţini la număr.

Atunci întâia oară se gândi Mihai cu nerăbdare la stăpânul cel nou ce-şi dăduse, la «fratele» său care-i jurase credinţă, la Sigismund şi la Domnul de aceiaşi limbă cu el, pe care-l scăpase de la moarte, la Aron. Vor veni ei la dânsul să împartă greutatea primejdiei? Dar unul avea gânduri de nuntă, iar asupra celuilalt se abătuseră negre gânduri de nenorocire fără liman.

Sigismund era în nori. Împăratul încheiase cu dânsul o legătură, în care el dădea totul, supuindu-şi ţara, făgăduind-o după moartea lui. Dar eră bucuros ca pentru atâta să capete o decoraţie mare, un titlu de Domn, cum nu mai avuse neam de neamul lui, şi că eră să fie cumnat al Craiului leşesc şi văr al Îm-

www.dacoromanica.ro

păratului însuşi. Se gătia omul de nuntă, şi de războiu uitase cu totul.

Dar şi în mijlocul bucuriei de mire nu uita să-şi umilească «fraţii» din Moldova şi din Ţara-Românească. Îi pusese în legatura-i cu Împăratul ca supuşi ai săi, cari trebuiau să jure însă deosebit. Dar atâta nu-i ajungea.

Şi, când zvonul veni până la dânsul despre pregătirile cele mari ale Turcilor, el înţelese că acuma se pot îndupleca spre orice cei mai neînduplecaţi. Acuma, când de spre Miazăzi se ridica acest cumplit nour.

Mihai cerea ajutor. I se spuse, ca să lămurească atârnarea în care stătea el faţă cu Ardealul, că trebuie un act scris, cum aşa era un act scris, între Ardeal şi Împăratul. Mihai trimese doi Vlădici, pe Mitropolitul ţerii şi doisprezece boieri, cari să-i apere drepturile şi să caute a se înţelege.

Dar boierii, mulţi dintre dânşii, nu erau mulţumiţi cu această Domnie de osteneală şi de jertfe în fiece clipă.

Decât să fie ai lui Mihai, în mâna lui cu totul, mânaţi la războaie şi stăpâniţi la sfaturi, erau mai bucuroşi să-şi închine ţara cu desăvârşire lui Sigismund, să coboare pe Vodă în rândul lor aproape. Ce li se ceru, primiră; şi-şi puseră iscăliturile supt cea mai ruşinoasă legătură ce a încheiat vre-odată un Domn român.

Nu mai era acum o Domnie în Ţara-Românească, care se făcuse una cu Ardealul. Voevodul rămânea ea un căpitan al prinţului: n'avea nici drept de războiu şi pace, nici drept de judecată, nici socotirea veniturilor, — nimic. Dar boierimea fusese plătită pen-

www.dacoromanica.ro

tru câtă umilinţă grămădise asupra ţerii: ea nu-şi vânduse numai Domnul de sus, ci şi fraţii de jos, cari-i lucrau întru sudoarea frunţii pământurile, fără hotare de întinse. Spuseseră prinţului că ar fi bine ca ţerănimea munteană să fie ca şi cea din Ardeal, legată de pământul ce i se furase prin înşelăciuni sau i se smulsese cu puterea. Şi prinţul se învoi ca aşa să fie până la sfârşitul stăpânirii sale şi a urmaşilor săi.

Când se întoarseră aceşti vânzători de ţară, norul primejdiei stătea drept de-asupra capului lui Mihai. Era de ajuns un duşman; mai trebuia să-şi facă altul?

Şi apoi vedea el bine ce învaţătură ieşia pentru dânsul din ce se făcuse în Moldova. Aici Aron, care n'avea îndrăzneală şi noroc la războiu şi pierdea vremea în zădar înnaintea zidurilor Tighinei, căzuse în bănuială că se înţelege cu Turcii. Prinţul chemase înnapoi pe căpetenia de până atunci a oştilor de ajutor ardelene şi pusese pe un altul. Acesta-şi avea poruncile cum să sfârşească cu Aron. În loc să-l păzească de duşmani, îl prinse şi-l trimise în Ardeal, unde, chinuit de păreri de rău, se stinse în închisoare.

Iar Domn nou se făcuse pârîtorul lui Aron, un fiu de Ţigancă, vlăstar însă al unui Domn: Răzvan Hatmanul. Urcându-se în Scaun, el îşi luă numele de Ştefan-Vodă, aducându-şi aminte ce frumoase lupte se dăduseră, supt alt Ştefan-Vodă, pe pământul acesta al Moldovei. Şi el trebui să primească steag din Ardeal, cum se primise odată de la Turci, ca semn de supunere. Şi el trebui să încheie un act de supunere.

În jurul lui Mihai roiau Ungurii, Cazacii, Sârbii, Grecii. Numai străini, — afară de boieri, cari erau cu

www.dacoromanica.ro

inima față de dânsul așa cum am văzut. Cât despre țerani, ei se adunau când se aprindea focul războiului pe dealuri și cărțile lui Vodă sosiau la curțile boierești, chemând «țara», dar pe urmă, când se încheia lupta, ei apucau cu răbdare plugul și arau cu mânile lor triumfătoare.

Înghițind și această umilință, Vodă se supuse; prim. steagul înjositor, spuse cuvintele de durere ale jurământului, legă după voia prințului pe țerani de pământul ce-l apărau. Și apoi, cu ochii la Dunăre, așteptă.

Veniau acum, în sfârșit! Se schimbase un Vizir, și venise altul, cel mai viteaz, mai plin de ură pentru creștini, mai crud în faptă și mai aspru în cuvinte: bătrânul Sinan, care cunoscuse vremurile cele mari ale Sultanului Soliman Biruitorul. Venia hotărît să se lupte până la moarte pentru cinstea Împăratului și răzbunarea celor căzuți.

Încet, oștile veniau, în frunte cu Vizirul-cel-Mare și o strălucită ceată de Pași. In Iulie toată nesfârșita mulțime de oameni ajunse la Rusciuc, și cămilele din șesurile și pustiile Asiei băură apa crușită cu sânge a Dunării bătrâne.

O lună de zile, Mihai apără malul. Aștepta să-i vie plata pentru cât suferise și luptase: aștepta pe Moldoveni, pe Sigismund. Avea doar cu dânșii legături jurate, și el se ținea de dânsele.

Dar nu veni nimeni. Răzvan trăia cu frica Leșilor în spinare. Aceștia, făcându-se prieteni buni ai creștinilor, se adunau pe nesimțite la granița Nistrului,

www.dacoromanica.ro

gata să treacă apa pentru a lua țara în stăpânire și a pune la Iași Domn voit de dânșii. Răzvan avea câteva mii de trabanți. Cazaci și ostași moldoveni, prea puțini pentru a se împotrivi lui Zamoyski; abia destui ca să-l apere de Tatari la Răsărit și la Miazăzi de Turcii ce rătăciau prădalnici prin Dobrogea și cercau vadurile.

Iar Sigismund, — se însura.

În sfârșit podurile se întinseră pe Dunăre, de la malul bulgăresc la ostrovul Giurgiului, de la ostrov la oraș. Și, din zori până în noapte, zi cu zi, oștile trecură.

Pentru cei puțini cari nu vreau să fugă, firea a făcut munții păduroși, potecile printre stânci, strâmtorile înguste între ape și codri. Acolo pot sta și ochi pândarii ascunși, în mulțimea ce roiește 'n față și, neputând trece, se înmulțește tot mai mult, se încurcă, pierde încrederea și o cuprinde oboseala și groaza de primejdia care nu se poate vedea.

Așa era trecătoarea Călugărenilor, lângă apa mâloasă a pârâului Neajlov. Acolo se coborî Mihai în calea Marelui-Vizir, gata de moarte. Și acolo se înfățișară, în faptul zorilor, la 13/23 August 1595, cele d'întâiu cete de călăreți turci desfăcuți din tabăra cea mare, ce petrecuse noaptea în apropiere.

Într'un loc ca acesta nu se poate da o luptă pentru o oaste mare care înnaintează; dar se poate pierde una. Mult timp, în zădar, se cercă trecerea: ceas cu ceas, în zborul săgeților, în scânteiarea topoarelor și iatăganelor, în fumul sinețelor și tunurilor. Vizirul își pierdu răbdarea: era el oare de aceia bătrânul Sinan, care-și închinase viața lui Allah în atâtea lupte,

www.dacoromanica.ro

de aceia avea el cu dânsul sutele de mii şi purta în cutele steagurilor sale norocul Sultanului, ca să-l oprească aici acest ghiaur cu cei şeisprezece mii de oameni ai săi, strânşi din toată lumea?

Ca în tinerețele lui, porni, într'un mare avânt de mânie, şi, oamenii dându-se în lături, strâmtoarea se deschise. Puțin, şi era să fie fuga creştinilor, pierderea Bucureştilor, risipa ostaşilor, năvala Turcilor în Ardeal, oaspeți nepoftiți la nunta lui Sigismund.

Atunci Mihai apăru în vederea tuturor, mare ca primejdia pe care venia s'o înlăture. Toporu-i se rotia în aier cu vâjâituri ucigătoare, mantaua umflată de vânt îi făcea aripi de arhanghel; lumina ochilor săi îl ridica mai presus de oameni. Nu era el, Domnul, de care atâția se apropiaseră pentru a îngenunchia cu o plângere, pentru a primi o răsplată. Era furtunosul Dumnezeu al Biruinții, menit ca să mântuie pe aceia ce se credeau pierduți.

Mergea înnainte, luminos şi straşnic, lăsând în urmă o lată cale stropită de sânge, pentru cine voia să vie după dânsul. Şi veniră, apărați de bătaia tunurilor, Cazacii, Ungurii, boierii săi, țara. Turcii nu fură învinşi, ci cufundați de-a dreptul în mlaştină cu sfărâmăturile podului rupte, îndesați în spini, rătăciți pe cărările pădurii. Ajutase Dumnezeu, şi se făcuse minunea. Şi, când se lăsă, roşie, seara de August peste roşia câmpie, când roşii începură să pâlpâie focurile lângă corturi, atunci văzură creştinii ce lucru neaşteptat şi mare se întâmplase.

Dar oştiri ca a lui Sinan nu se desfac învinse. Erau atâția cari nu avuseră loc să se lupte, dintre ai lui, şi cari stăteau gata să înceapă iarăşi războiul pentrutrecătoare. Din ai noştri mai multe mii căzu-

www.dacoromanica.ro

seră în înviersunata ciocnire sau în luptele mărunte. Învingătorii trebuiră să plece.

Tot în sus, pe Neajlov, pe Dâmboviță, pe Argeș... Bucureștii se iviră și dispărură, luminați de flacările pe care le aprindea oastea străină a lui Mihai, prădând. Apoi Târgoviștea cu turnurile ei, cu crucile aurite ale multor biserici. În sfârșit, după vre-o zece zile, cetatea de care poporul legase numele lui Negru-Vodă și munții prieteni.

Avea să vie Sigismund, Ștefan? De aceasta atârna toi ce era să mai fie.

Veniră, unul în fruntea călărimii nemțești îmbrăcate cu zale, în fruntea Secuilor, toți nobili, fiindcă toți se luptau, în fruntea trabanților, a curtenilor, a Sașilor dați de orașe, a ajutoarelor străine venite tocmai din Italia. Steagurile Báthoreștilor, purtând lupul cu gura deschisă, se ridicară în cea d'întâiu săptămână a lunii Octombre de-asupra corturilor adunate la Rucăr.

Cu Sigismund era și Ștefan-Vodă, dar acesta ca un biet pribeag acum, un pribeag care nu era să mai domnească. Zamoyski, cu Leșii lui, trecuse Nistrul pe vremea când Sinan trecea Dunărea, și pusese Domn pe Ieremia Movilă, dintr'un neam vestit și bogat, înrudit cu Leșii și bun prieten cu dânșii. Cu câți avea pe lângă dânsul, Ștefan putu să fugă numai în siguranță până în Ardeal, unde veni să închine lui Sigismund nenorocirea sa.

Ardeleni, Munteni, cei câțiva Moldoveni, porniră 'n sfârșit de la munte în sunetul trâmbițelor și al tobelor, cu încrederea în Dumnezeu care dăduse întâia oară biruința. Pare că-i vezi coborînd de-a lungul râurilor iuți și nebunatece. Sigismund, bolnăvicios, urît,

www.dacoromanica.ro

cu fața slabă, mică, între cele două urechi mari, cu nasul coroiat de pasăre de pradă. La dreapta și la stânga trufașului lor stăpân, bucuros că atâta lume o să vorbească de ce face el acuma, cei doi Domni, călărind pe gânduri. Unul, «Țiganul», purtând în minte gânduri de răzbunare crudă pentru cine-l vânduse. Celalt, Mihai, urmărind cu privirea lui de vultur luptele ce erau să se deie acuma când venia să-și răscumpere de la păgâni Domnia și țara.

Ajunseră la Târgoviște, unde Turcii se așezaseră ca pentru veșnicie: ridicând ziduri de cetate, săpând șanțuri, dând foc bisericilor, grămădind în grânare hrană pentru trei ani de zile. Era un Pașă acolo, dar nu era Sinan. Marele-Vizir plecase, uitându-și faima în această ultimă rușine de fugar.

După trei zile, cât să poată fugi bătrânul până la Dunăre, se deschideau cu sila porțile cetății și începea măcelul și prada. Sinan auzise bătaia tunurilor creștine, dar focul ce mistui întăriturile Târgoviștii nu mai lumină în zare fuga lui de învins. Era departe acuma, și credea poate că nu e prea târziu ca să aducă Sultanului înnapoi cea mai mare parte din oastea care i se încredințase, — afară de cinste, pe care o lăsase în urmă.

Dar o oaste ca aceasta, 60.000 de oameni încă, nu se strecoară ușor pe scândurile înguste ale unui pod. Când Dunărea se arătă înnaintea creștinilor, șirul fugarilor se desfășura încă în spre ostrov apărat în urmă de cară grămădite unele de-asupra altora. Călărimea, aruncându-se, fu oprită de acest zăgaz. Dar tunurile începură a bate podul și săgețile a ținti în mulțimea aceia nebună de spaimă, care se strivia în picioare, care se arunca în apă, care încerca să se

www.dacoromanica.ro

furişeze în luntri. Apa se înroşi de sânge şi se acoperi de trupuri.

Apoi, a doua zi, cetatea fu încunjurată, şi Turcii dintr'însa, cari lăsaseră nădejdea vieţii, se apărară o zi şi ziua următoare. Părăsiţi însă de ai lor, lăsaţi fără praf, ei fură învinşi la urmă şi periră în flăcările care arseră ceea ce fusese podul lui Sinan şi cetatea Giurgiului.

Iarăşi oştile creştine străbătură văile Ţerii-Româneşti, în frunte cu cei trei prinţi. Sigismund, strălucitor de trufie, încredinţat că fără dânsul nu s'ar fi făcut nimic, Mihai, cu bucuria că şi-a dobândit tot ceia ce pierduse—o rază veselă pe figura-i aprigă,—Ştefan zimbind la gândul că acum e rândul lui să i se gonească duşmanii şi să i se dea înnapoi Domnia.

Petrecură împreună la Gherghiţa şi apoi se despărţiră. Pe unul dintre tovarăşii săi, Mihai nu era să-l mai vadă niciodntă, pe Răzvan. Leşii întăriseră Scaunul lui Ieremia-Vodă, silind pe Tatarii ce năvăliseră în Moldova, să plece înnapoi. Când Ştefan se întoarse, cu ostaşi din Ardeal, ca să ceară ceia ce şi el luase pe căi piezişe dela altul, el găsi Leşii înnaintea lui, fu bătut de dânşii şi Ieremia-l înfipse în ţeapa în care muriau hoţii.

Cât despre prietenul Sigismund, în fericirea de care era copleşit, el se îndură să ierte pe Mihai de legătura pe care boierii lui o încheiaseră cu Ardealul. Trecând munţii, el lăsă pe Domnul muntenesc în stăpânirea întreagă a ţerii lui, iarăşi Voevod «din mila lui Dumnezeu», şi nu «căpitan prin voia Craiului».

În sfârşit, în Bucureştii arşi de prieteni şi de duşmani, fu linişte şi siguranţă, de serbătorile acestea

www.dacoromanica.ro

la sfârşitul anului 1595, şi Mihai putu să-şi odihnească sufletul de furtunile ce-l străbătuseră.

Când se desprimăvără, Turcii îl lăsară de o parte şi trecură, ca în alte timpuri, spre Ţara Ungurească, cu Sultanul în frunte. Se făcură a uita deocamdată ce suferiseră de la omul ce domnia la Dunăre, şi chiar prădăciunile din urmă ale lui: în Dobrogea, la Plevna, care era să fie legată mai târziu pentru totdeauna de vitejia românească.

Când valurile turceşti se scurseră cu totul spre câmpul cel nou de războiu, Mihai rămase slobod să facă ce-l ispitia mai mult, în părţile rău păzite din vecinătate. Trimise oaste la Vidin, dar nu izbândi.

Însă aiurea norocul nu se despărţia de dânsul: când Radu-Vodă, copilul din 1595, veni să-i ieà Domnia cu ajutorul Moldovenilor, el fu bătut cu desăvârşire. Când Tatarii, înţeleşi cu unii boieri nemuiţămiţi, îşi răspândiră cetele prădalnice, ei nu le putură scoate aşa de uşor cum le aduseseră. Hanul, venit pe neprevestite, arse un timp în voie satele şi câmpiile, dar el nu se încumetă să petreacă multă vreme în ţara acestui puternic. În toamnă, mai târziu, cetatea turcească a Turnului, rămasă încă în picioare, fu arsă. Şi la sfârşit, după ce acuma creştinii fuseseră bătuţi de Turci în Ţara Ungurească, Mihai primi, ca răsplată pentru cât rău făcuse stăpânilor de odinioară, hârtie de pace şi steag de Domnie.

Dar lui nu-i era gândul să se împace cu păgânii, şi în cuvântul lor n'avea încredere. Şi apoi ce împăcare putea să fie aceasta? A trecut vre-odată prin mintea lui Mihai gândul că s'ar putea trăi iarăşi cum

www.dacoromanica.ro

trăise : în acea rușine, în acea nesiguranță, în acea primejdie ?

Nu, cu Turcii mântuise el pentru totdeauna. Și, dacă a primit scrisorile lor și a răspuns, dacă li-a trimis daruri și n'a răspins darurile ce veniau de la dânșii, lucrurile acestea le făcea de nevoie, și numai cât timp trebuia să le facă. Apoi, când iarăși se limpezia cerul războiului și soarele zimbia creștinilor, el se trezia cu sabia în mână, gata să urmeze ce începuse.

Și apoi ce era să mai facă împotriva Turcilor ? Afară de Vidin și Nicopol, nu mai erau cetăți turcești la Dunăre : brâul de fier al țerii se topise în flacări. Mai rămânea o sarcină de îndeplinit, dar aceia era pe atâta de grea și de primejdioasă, pe cât era de însemnată. Uimiți de biruințile lui, îl chemau în genunchi creștinii supuși din Împărăția turcească : ridicau către dânsul, Mântuitorul prin sabie, mânile lor încătușate, ca el să sfarâme lanțurile. La aceasta-l îndemnau și oamenii mari din Viena Împăratului, unde fusese Banul Mihalcea.

Dar, ca să facă această nouă minune, ca să dea viață acestor amorțiți în umilință, s'ar fi cuvenit ca Mihai să fie sigur la dânsul acasă. Numai de stânca unei siguranțe desăvârșite putea să-și ieie avântul pentru noul zbor puternic care l-ar fi dus până la cetatea lui Constantin-cel-Mare, unde dormia nerăsbunat cel din urmă Împărat al Romei răsăritene.

Dar el avea în coastă pe Moldoveanul Ieremia, care-i adăpostia dușmanii și voia să capete Țara-Românească pentru frate-său, Simion. Când căutau să vie Cazacii la Mihai, el îi opria în drum, iar, când voiau să nă-

www.dacoromanica.ro

văleasă Tatarii, li deschidea porțile. Și Tatarii erau mulți, neodihniți și strașnici în urma lui, pornit spre Constantinopol, ei ar fi făcut țara praf și țărână.

Și mai era Ardealul. Aici Sigismund căzuse cu totul în boala neastâmpărului. Voise războiu, și-i era silă de dânsul. Ceruse nevastă, și se dădea în foc să scape de dânsa. Nu-i mai trebuia nici oaste, nici putere, nici țară. Voià să fie Vlădică undeva, să se afle cu alttel de oameni decât acei cu cari trăise. Ba, la dreptul vorbind, nu știa el singur ce voià.

În primăvara anului 1598—de trei ani ținea acum războiul — veni un om din Ardeal, care-i spuse lui Mihai că prietenul Sigismund și-a vândut țara Împăratului și că se duce în lume, dar poate să se întoarcă. O astfel de bucurie nu-i făcuse niciodată lui Mihai, vecinul. În sfârșit!

Era să vie, vra să zică, Împăratul. Și iată ce zicea Mihai: Împăratul e un domn mare, atâtea țeri atârnă de dânsul și sunt fericite: să fie și țerișoara lui! Împăratul e domn bogat, și i-ar da și lui cu ce să-și plătească oastea cu simbrie,-Cazacii și Sîrbii. Împăratul are oști multe: să-i dea și lui ceva călăreți nemțești, de cei grei, cu cai mari, de cari se tem Tatarii, și ceva meșteri de tunuri și de cetăți, cum veniseră cu Sigismund în 1595. Împăratul e domn lacom, care vrea să aibă multe țeri, și un om ca Mihai poate să-i fie de folos. Ce-ar mai cuceri el pentru Măria Sa pământurile de peste Dunăre, Țara Leșască de peste Nistru, câtă Țară Ungurească țin Turcii(l-ar da și lui ceva din atâtea, și le-ar ținea ca un supus cu credință al Împăratului creștinesc, mulțămind lui Dumnezeu care l-a învrednicit să-i slujească.

www.dacoromanica.ro

De aceia Mihai pofti la dânsul pe oamenii împărătești, doi Unguri, dintre cari un episcop, și un Neamț. Când ei veniră în sfârșit, legătura, pe care de multă vreme o doria Mihai, se încheiă între dânsul și Împărat. Anume, la Dealu, mănăstirea din vii, lângă Târgoviște, în ziua de 9 Iunie, stil nou, 1598.

Mihai rămânea stăpân în țara lui, și, ca să bată pe Turci pentru folosul Împăratului, era să aibă de la acesta 5000 de oameni ajutor, și bani pentru a plăti încă pe atâția. În locul dării către Turci, Mihai va da Împăratului cât va crede de cuviință, ca să se știe că-i este ascultător.

Când Mihai puse iscălitura lui cu slovele răsfirate pe hârtia actului, va fi crezut că-și iscălește fericirea lui trainică. Dar se înșela în gândurile lui.

Împăratul erà un domn mare și avea țeri multe, dar nu afla vreme să se gândească la toate, și la cele mai nouă din ele se gândia și mai puțin; Împăratul avea oaste multă, dar erà și cerută în multe părți, și nu-i mai rămânea să mai deie și unuia ca Mihai. Împăratul avea bani mulți, dar îi trebuiau de două ori pe atâția. Împăratul era lacom de cuceriri, dar să i le ieie altul dacă se poate, pentru slujbă să nu-și ceară răsplata. Și apoi Împăratul, care sta departe, — ceia ce n'ar fi fost rău într'un fel, — era așa de sus, așa de îngreuiat de trebi și așa de slab de minte, încât toate plângerile și rugămințile cădeau zădarnice la scările lui, și le spulbera vântul.

Din April până în August, Mihai nu cunoscu prin nimic că s'a închinat Împăratului creștinesc. Nici oameni, nici bani. Și Tatarii se adunau, și dincolo de Dunăre cetățile turcești se întemeiau iarăși: la Vidin,

www.dacoromanica.ro

la Nicopol, la Silistra. Şi erau Paşi acolo cari nu-l pierdeau din ochi, gata să sară asupră-i.

Dar Mihai se gândia încă la depărtarea Curţii împărăteşti, la zăbăvile pe care le aduc împrejurările. Ardelenii însă, cari fuseseră vânduţi de prinţul lor, aveau mai puţină răbdare. Trecea lună după lună, şi Craiul despre care li se vestise, Craiul din Casa împărătească, arhiducele Maximilian, nu mai venia. Noi ştim că n'avea oameni, n'avea bani, dar Ardelenii de la 1598 nu ştiau nimic din acestea. Şi-şi pierdeau răbdarea.

Dar mai ales Sigismund, omul căruia nu-i plăcea nimic. Unde-l puseseră după ce ieşise din Ardeal nu-i era îndemână, în Silesia. Ţară săracă, locuinţă proastă, bani puţini, făgăduieli amânate... Tot mai bine înnainte!

Şi într'o bună dimineaţă el se întoarse. Oastea, nevasta, ţara-l primiră cu bucurie. Era un uşuratec, adevărat, şi era slab de minte. Dar Ardelenii judecau că e dintre ai lor, şi aceasta însemna ceva...

Nu-i fusese uşor lui Sigismund să ajungă în Ardeal. Dar şi mai greu să rămâie.

Pe cine să se sprijine? Împăratul era furios, şi nu voiă să asculte nimic din îndreptările aceluia care-şi lua înapoi ceia ce dăruise odată. Mihai abia scăpase de acest vecin fudul, fără hărnicie şi fără cuvânt. Iar să se umilească înnaintea lui, iar să-i urmeze poruncile, iar să-i sufere toanele, iar să se primejduiască de hatârul lui, ca să fie părăsit pe urmă?

Îi rămânea să se deie cu Turcii, să asculte de Leşi. Şi doar se răsculase împotriva celor d'intâiu,

www.dacoromanica.ro

doar se luptase pentru Moldova cu ceilalți! Trebuia să jure cui îi călcase jurământul și să primească o stăpânire moldovenească, în care era să vadă pentru dânsul o veșnică și mare rușine...

Dar așa era făcut acest om nenorocit. De două ori trimese solii săi la Turci, cerând pace, rugându-se de iertare: de acum va fi altfel, va asculta. Ba aduse pe păgâni înaintea cetății Oradea-Mare, de lângă Ardeal, care se ținea de această țară, dar avea înăuntru ostași nemți.

Sigismund nu putea să aibă altă purtare, dar nici Mihai nu putea să se împace cu o purtare ca aceasta. Ca să strice pe prințul ardelean cu Turcii, el urmă războiul cu dânșii. Tânărul Radu venise iarăși dupa Domnie, dar Mihai îl dădu peste graniță. Apoi trecu Dunărea, și bătu pe Pașii de lângă această apă, la Nicopol, la Vidin, prădă Plevna și două mii de sate, și ajunse până la pasurile de munte ale Balcanilor, de unde te cobori către Capitala Sultanilor. Speriați de noile isprăvi ale marelui războinic, Turcii dela Orade se întoarseră înnapoi, și Sigismund, pe care Mihai spusese că nu-l poate suferi nici c'un chip în Ardeal, rămase singur.

Atunci se hotărî ca iarăși să se înțeleagă cu Împăratul. Și se putea înțelege într'un singur fel: dând a doua oară țara sa cui i-o dăduse întâiu. A fost o vreme, pe la începutul lui 1599, când toată lumea credea că așa se vor drege lucrurile.

Dar Sigismund avea obiceiul, acuma de când se întorsese, să ceară sfaturi și în Polonia. De aici Zamoyski îl sfătui să nu aducă a doua oară pe Nemți

www.dacoromanica.ro

în Ardeal, ci, dacă este să se ducă el, să cheme în loc tot pe unul din neamul său. Adecă pe unul dintre cei doi Báthoreşti cari trăiau adăpostiţi în Ţara Leşească, Ştefan şi Andrei.

Adevărat, din neamul lui, dar şi aici era o prăpastie peste care trebuia să treacă, era sânge vărsat peste care trebuia să se întindă un pod de uitare. Fraţii fuseseră odată trei, şi pe cel de-al treilea pusese să-l ucidă Sigismund, pentru că nu se învoia cu răscoala împotriva Turcilor. Şi nu era aici o faptă veche, peste care să fi trecut iertarea anilor celor mulţi. Nu, ea se petrecuse abia, în 1594, cu vre-o cinci ani în urmă.

Sigismund trecu aceasta cu vederea, şi scrise aceluia dintre veri care i se părea mai potrivit ca să domnească, lui Andrei. Andrei era cardinal şi episcop, cu toate că ajunsese abia vrâsta bărbăţiei. Cu Leşii era înrudit, şi în episcopia lui avea venituri, precum la Curtea Craiului i se făcea cuvenita cinste. Dar sângele Báthoreştilor cerea într'însul Domnia.

Înlăturând ori ce frică — şi nu era de glumit cu un om că Sigismund, schimbător ca faţa apelor, — el se gătí de cale şi veni. Vărul ucigaş îl primi foarte bine şi-l făcu, fără zăbavă, să fie ales prinţ. Iar el, Sigismund, care îşi păstrase, prin învoiala cea nouă, drepturi şi moşii în ţară, luă în curând iarăşi toiagul pribeagului.

Din nou veni un sol ardelean la Mihai ca să-i spuie că stăpânirea ţerii vecine s'a schimbat şi cununa Ardealului împodobeşte altă frunte.

Iar...

Cum putea să lucreze cineva pentru creştinătate când în cetatea de munţi pe care se răzima ţara de şes

www.dacoromanica.ro

a Munteniei o zi nu mai era ca ziua următoare, când jurămintele abia desfăcute de pe buze erau împrăştiate de vântul nestatorniciei?

Fusese Sigismund întâiu, cu dorul lui de mărire, cu setea-i de a învinge şi de a umili pe alţii. Pe urmă Împăratul, de la care se puteau aşteptau atâtea. Venise iarăşi Sigismund, dezgustat acuma de războaie, stricat cu creştinii, bucuros să trăiască în pace şi întunerec, cum trăise înnainte de răscoală. Şi acum venia Andrei, cu haina de cucernic episcop latin, iar, cu sufletul, un Turc desăvârşit.

Doar venia din Polonia, de unde se zădărnicise tot norocul creştinătăţii. Mai mult Leah decât Ungur, dator cu recunoştinţă Leşilor, sprijinit numai de dânşii, el se purtă aşa cum i se purtau stăpânii. Se făcu fratele de cruce al Voevodului moldovenesc Ieremia şi voi să se alieze cu dânsul. Stărui pe toate căile ca Turcii, de hatârul lui, cel fără vinovăţie, să-i ierte ţara vinovată şi să-i dea liniştea, de siguranţa vremurilor netulburate.

Mihai le ştia toate acestea, ştia cine merge din Ardeal la Poartă, ce oameni «împărăteşti» vin în Moldova şi în ţara Ardealului. Ştia şi ce lucruri scrise aduc unii şi alţii. Andrei ceruse Munteanului să întărească iarăşi legătura cea veche cu Sigismund, şi-l pomenise şi pe dânsul în cererile de pace cu Turcii, de oare ce amândouă ţerile tot ale prinţului erau. Multă vreme stătură în Ţara-Românească trimişii lui Andrei, veniţi pentru ca să primească jurământul lui Mihai.

Dar Domnul ştia bine ce se ascunde în toate acestea. Lui Andrei îi trebuia pacea, şi Turcii o voiau

www.dacoromanica.ro

după placul lor. S'ar fi oprit el, dacă i s'ar fi cerut atâta: să înlăture pe ucigătorul oştilor osmane, pe Mihai cel rău? Fireşte că nu. Cine umbla după Turci cu mâna întinsă, acela nu putea să-i fie prieten. Şi cine, nefiind mai mare decât dânsul, îi socotia ţara ca o ţară cucerită, acela nu putea să-i fie la inimă.

Ce bucuros ar fi făcut Mihai cu Andrei ceia ce voiă să facă înnainte cu Sigismund, când acesta se întorsese dintre străini! Ce bucuros şi-ar fi trecut oştile prin pasurile Carpaţilor, le-ar fi revărsat în văile ardelene, ar fi gonit pe duşmanii Împăratului din oraşe şi cetăţi şi ar fi închinat Măriei Sale ţara care-i fusese vândută cu jurământ! Cu câtă patimă ar fi dovedit el cine era într'adevăr mai tare şi mai viteaz, şi cu câtă râvnă ar fi slujit pe domnul mare şi vestit care i-ar fi îngăduit această sfântă răsbunare!

Dar nu se întâmplă lesne ca doi oameni să aibă întocmai aceiaşi ţintă şi, când ei sunt stăpânitori de ţeri, aceasta se întâmplă şi mai greu. Drumul lor nu e niciodată acelaşi, ci două drumuri deosebite merg o bucată de vreme alături.

Mihai avea numai un scop: să nu-l cotropească Turcii, să rămâie pe urmă slobod a îmbrăţişa cu vânjoasele-i braţe cuceririle îndepărtate şi fără de capăt. Împăratul era bucuros să-l lase Turcii în pace, căci mai mult la lucrurile Apusului îi era gândul. Nu începuse de bună voia lui războiul cu Sultanul: ci fusese silit să se apere. Oricând Turcul i-ar fi întins mâna de prietenie, el era gata s'o strângă, mulţumind lui Dumnezeu că l-a scăpat de belea.

Şi iată că, tocmai în vara anului acestuia 1599,

www.dacoromanica.ro

când Mihai se gătia să spulbere pe Andrei iubitorul de păgâni şi se încredea 'n ajutorul împărătesc pentru a face această faptă mare, tocmai atunci îndemnuri spre pace veniră de la Turci Împăratului. Cinstite nu par să fi fost aceste îndemnuri, pentru că lucrurile se tot zăboviră şi, când, în toamnă, ajunseră acolo încât să stea de vorbă oamenii dintr'o parte şi dintr' alta, toate planurile de împăcare se risipiră de la cele d'intâiu cuvinte. Dar ce voiau Turcii, se întâmplă: Împăratul fu oprit în loc cât aveau ei nevoie, şi momit cu pacea mincinoasă.

Şi mai era cineva care căuta să înduplece pe Împărat a lăsa în pace pe Andrei, prinţul cel nou. Papa ar fi fost fericit dacă orice neînţelegere ar fi perit dintre creştini, şi s'ar fi adunat cu toţii împotriva păgânilor. De atâţia ani de zile se căznia prin scrisorile şi prin trimişii săi să aducă pe Leşi la gânduri mai bune şi să-i împiedece de a intra în luptă cu Nemţii şi Ardelenii. Toate fuseseră în zădar, dar nădejdea că odată şi odată tot s'ar putea ajunge la vre-un folos, nădejdea aceia tot o avea. Şi cu atât mai vârtos căuta Papa să împiedece o vărsare de sânge frăţesc între Ardelenii lui Andrei şi ostaşii Împăratului. El nu credea să fie cardinalul un om aşa de rău, să fi uitat aşa de mult datoria ce o avea faţă de creştini şi pentru haina preoţească pe care o purta. Un episcop veni anume pentru împăcare în Ardeal, şi până la sfârşit el stărui să îmbuneze lucrurile spre înfrăţire. Iar, şi din partea aceasta, Împăratul ascultă bucuros. De ce să facă jertfe, gândia el, dacă se poate ca Andrei să plece de bună voie, cum plecase de două ori Sigismund?

www.dacoromanica.ro

Era atunci în slujba Impăratului un vestit general, anume Gheorghe Basta, care se trăgea din Arnăuții așezați în partea de Miazăzi a Italiei. Era un om foarte priceput și ager, care se luptase mulți ani de zile în Apus, și știa bine meșteșugul războiului. Nu era lacom de bani și nici mai flămând de cinste decât mulți alții. Dar trăise toată viața lui printre oameni cari credeau că sufletul e dat cuiva pentru a minți, pentru a înșela, pentru a ucide, și că nu e nimic mai frumos decât să te arăți mai tare decât toată lumea în fapte ca acestea. Nu că i-ar fi fost urît binele, dar nu-l făcea decât atunci când putea să tragă folos dintr'însul și să strălucească în ochii lumii, pe când răul îl făcea fără să pregete, de câte ori numai răzimându-se pe rău, putea să ajungă acolo unde voià.

Acest general păzia granița în Ungaria-de-Sus, la Caşovia, și fusese vorba odată ca el și cu Mihai să cucerească Ardealul pentru Împărat. Prin Septembre veni la dânsul o ștafetă a lui Vodă, care-i spuse că Mihai nu mai poate aștepta și că, ori îl va ajuta cineva ori nu, el tot într-a să gonească pe Andrei, care vrea să-l vândă Turcilor.

Basta era însă un om pizmătareț, și-l durea în suflet ca un altul să facă lucrul pe care-ar fi voit el să-l săvârșească. Când auzi că Mihai o să între în Ardeal, el se coborî în această țară, ca să se zică pe urmă că lucrul nu s'a făcut fără de dânsul. Dar abia mersese o bucată de loc, și iată că veni un om al prințului, care-i spuse că Andrei e în vorbă cu Împăratul, care i-a făgăduit să-l lase în pace, până se va ajunge la un capăt cu dânsul. Și, muşcându-și buzele de năcaz, Basta trebui să-și întoarcă oștile înapoi.

www.dacoromanica.ro

Aceasta era în Septembre. Mihai nu trecuse munţii dar ardea să-i treacă. În jurul lui, pe când Împăratul era ţinut de vorbă, se schimbau solii, se ţeseau laţuri, se pregătiau oşti, toate împotriva lui. Numai el rămăsese neîmpăcat cu Turcii: încolo, în Ardeal, în Moldova, în Polonia, numai prieteni sau oameni ai Sultanului. Şi ei se înţeleseseră între dânşii să-l prăpădească. Cu fiece zi care trecea, primejdia se făcea mai mare. Un Paşă stătea la Dunăre, gata să-i între în ţară, Mahmud. În Ardeal un lagăr era gata să se nişte către munţii de graniţă. Ieremia-Vodă se apropia de Carpaţii ardeleni, ca să dea mâna cu prinţul şi să se coboare împreună cu dânsul. Domnul muntean sta gătit de multă vreme, şi Simion, fratele lui Ieremia, se vedea acuma în Bucureşti. Ce era să mai aştepte deci Mihai? Să se împace doar şi Împăratul cu Turcii, cum se părea că o să se întâmple, şi atunci el să rămâie singur-singurel, înnaintea unor duşmani neîmpăcaţi!

În viteazul acesta era, atunci când nu-l stăpânia Dumnezeul de mânie care se cobora adese ori asupra lui, şi un om de cugetare limpede şi cumpănită. Îl înşelau alţii, îl purtau cu vorba? Înşelă şi purtă de vorbă şi el, mai bine chiar decât dânşii, pentru că pe el îl crezură, pe când pe dânşii el nu-i credea. Scrise Turcilor dela Dunăre, şi jură din buze lui Andrei ce voiă aceasta.

Apoi, când toamna întinse covoru-i de frunze moarte în pasurile munţilor, când desişurile se luminară, şi numai brazii rămaseră veşnic verzi, plăieşi neadormiţi pe muchea stâncilor, către trecătoarea Buzăului, care duce la Braşov, către strâmtoarea Tur-

www.dacoromanica.ro

nului-Roşu, pe unde se ajunge la Sibiiu, oşti jurate cu strașnic jurământ de credință se porniră, iute, zi şi noapte. Treizeci de mii de ostaşi urcând la munte, supt steaguri rupte de gloanțe şi stropite de sânge, Unguri călări, haiduci, fără țară sau dintre aceia cari nu voiau să calce jurământul făcut Împăratului, Sârbi treziți din morți prin faptele de vitejie făcute 'n preajma lor, Cazaci, cari nu trăiau decât în praful şi fumul încăierărilor, Moldoveni, cari-şi aduceau aminte de goanele nebune ale lui Ioan-Vodă Cumplitul, cari nu uitaseră pe Aron cel mort în temniță şi pe Ştefan-Vodă cel tras în țeapă; alți haiduci, de peste Dunăre, cari ajunseseră prin hoție la cinstea ostaşului drept; călări români, dibaci în a învârti măciuca; boieri, în dulame roşii. În sfârşit cete de țerani, pe sate, tineri şi bătrâni, câți aveau inimă şi voie bună ca să se lupte pentru Vodă, cu căciuli şi opinci, răzimând topoarele pe umăr, sprijinindu-şi coasele, făcând să sune la coapsă arcele. Iar, în fruntea tuturor, legătură a celor cu limbile şi deprinderile deosebite, Voevodul, măsurând cu ochii nerăbdători pământul cât îl mai despărția de graniță.

Trecu pe la Buzău. Văzu în vale bisericile cele albe ale celor Şapte Sate, zidurile negre şi coperemintele de țigle roşii ale Braşovului. Aici stătu de primi cel d'intâiu jurământ ce i se făcu în numele Împăratului, din partea Saşilor şi a Secuilor. Apoi luă drumul Sibiiului, unde se adună cu cei veniți pe altă cale, şi-şi întinse corturile.

Andrei alergase în grabă cu lagărul său. Întâiu spumegă de mânie, când văzu, el, sânge de Ungur şi de Craiu, episcop al Bisericii romane, cardinal, pe Voevodul Românilor desprețuiți, al plugarilor, oierilor

www.dacoromanica.ro

şi văcarilor, odihnindu-se pe pământ ardelenesc, între ostaşi gata de luptă. De cinzeci de ani aproape de când Domnii români se amestecaseră la faţa locului în luptele din Ungurime, aşa ruşine nu se văzuse. «Nebunul şi câinele nu-mi va ieşi teafăr din ţară», strigă trufaşul tânăr.

Apoi — doar era rudă cu mlădiosul Sigismund, — îi fu grijă de aceia ce era să se întâmple, — poate şi frică. Trimisul Papei veni să vorbească cu Mihai, care-i spuse tot focul ce-l mistuia de atâta vreme: toată umilinţa, toată primejdia ce se trăsese pentru dânsul din venirea acelui popă rău care se dă cu Turcii şi vrea să-l izgonească.

Dar era prea târziu pentru împăcare. Abia venise a doua oară, în ziua de 18 Octombre, împăciuitorul, şi tunurile Ardelenilor porniră să bubuie. Apoi călărimea magnaţilor se aruncă, într'un mare avânt despreţuitor, asupra oştilor opincarului, pe care l-ar fi sfărâmat în copite, ca să i se înveţe minte neamul prost şi obraznic. Ca şi la Călugăreni, cu patru ani în urmă, înnaintea iuruşului turbat al duşmanilor, înnaintea furiei asiatice, oştile lui Mihai se dădură în lături.

Şi, iarăşi ca atunci, apăru, strălucitor de vitejie, arhanghelul, rotindu-şi toporul binecuvântat pentru biruinţă. Fugarii se opriră în loc, cei sfioşi se ruşinară de sfiala lor, inima se ridică mândră în pieptul vitejilor. Lupta cea adevărată, răbdătoare, se încleştă, lupta în care izbândeşte totdeauna firea şi sufletul curăţit şi sigur al Românului.

De-odată, din rândurile strălucitoare ale magnaţilor se desfăcu ici unul, colo altul, până şi căpetenia

www.dacoromanica.ro

tuturor oştirilor Ardealului, — cari trecură la duşman. Atunci cardinalul, care stătea de-o parte, în umbra steagului familiei sale, întoarse frâul calului şi fugi în haina-i roşie ca sângele. Şi, când, pe încetul, vestea se răspândi în mulţime, când ochii luptătorilor, întorcându-se, nu mai văzură steagul, calul focos, haina de sânge, când de-asupra bătăliei stăpâniră numai fulgerătorii ochi ai Voevodului, cei ce mai luptau încă pentru tronul şi cinstea Bâthoreştilor se risipiră. Lupta era câştigată.

De la munţii Bihorului până în Secuime, din stâncile Maramureşului până la pasurile muntene, Ardealul tot, şi cât se ţinea de dânsul: văile Oltului, Mureşului, Someşului, Târnavelor, cetăţile Saşilor, reşedinţile Craiilor, moşiile magnaţilor, satele iobagilor, erau ale lui Mihai. Adecă — spunea el tuturora — ale Împăratului creştin, în numele căruia venise.

Şi oastea biruitoare porni în sus. Ajunse în Capitala ţerii, la Bălgrad, unde eră Mitropolia românească din alte timpuri, şi pe stradele unde se desfăşuraseră alaiurile Bâthoreştilor trecu, în fruntea Românilor, Cazacilor, Leşilor, Ungurilor săi, legaţi împreună prin aceleaşi scopuri şi aceiaşi comandă, trecu în haine de Craiu, în sunetul muzicilor, triumfătorul. În odăile pe care le locuise Andrei, leul învingător îşi plecă spre odihnă capul cel mândru. În piaţa unde trabanţii se înşiraseră înnaintea prinţului, ostaşii dela Sibiiu jurară credinţa Măriei Sale Împărăteşti, lui Mihai-Vodă, căpitanului împărătesc, şi copilului Nicolae-Vodă. În adunarea ţerii, alcătuită din trufaşi magnaţi, născuţi şi trăiţi în ura Românului înjosit, porunci Voevodul

www.dacoromanica.ro

învingător, puse dări, strânse jurăminte, alese iernatece pentru ostaşi. Pe unde-şi învârtise calul nesupus prinţul-cardinal, fruntaş al Bisericii şi domn al ţerii, pe acolo trecu, între arme străine, având în urmă, în loc de rude, un strașnic plângător, umilit acum înnaintea lui Dumnezeu, care păstrează viețile şi dă biruinţile, trecu alaiul de jale al cardinalului mort în fugă, jertfit de păstorii secui din munţii către Moldova. Şi toate acestea se petrecuseră într'o clipeală: acelaşi vânt de toamnă alerga peste munţi şi câmpii ca şi în zilele, abia trecute, când în spre hotarul lui Mihai se adunău pe tăcutele, din toate părţile lumii, aceia cari trebuiau să-l răpuie.

Şi ştafetele ropotiau pe toate drumurile, cu vestea cea mare. Satele aflau în cale că a venit Vodă să-şi scape neamul, Vodă pe care-l aşteptau de veacuri, în sărăcie şi umilinţă, iobagii români, râsul şi ocara neamurilor. Şi pe drumuri răsăriau cete înnarmate cu uneltele de muncă, din care făcuseră arme de răsbunare, cete care urmăriau pe fugari şi-şi cereau de la dânşii răsplată pentru suferinţile îndelungate. Ici şi colo se aprindeau focuri care vestiau de bucurie şi de pedeapsă. Şi li se părea tuturor celor ce erau să ispăşească păcatele, ca şi ispăşitorilor, că a venit, în sfârşit, ceasul judecăţii drepte.

Aflau magnaţii, prin scrisori sau prin oaspeţi rupţi de oboseală şi prăpădiţi de ruşine, prin Cazaci, Leşi, Sârbi, cari veniau să ceară hrană şi bani, prin vorba aspră, încrezută a iobagului, care ştia că s'au schimbat vremurile. Şi se înfiorau de mânie şi de frică. Orice trebuia făcut, dar Românul să nu stăpânească,

www.dacoromanica.ro

să-l scuture ţara pe care pusese ghiara lui sălbatică. Altfel numele bun al Ungurimii peria.

Află şi Împăratul, către care porni îndată şi o solie mare, alcătuită din boierii Stoica şi Mihalcea. Vestea era dintre acelea care aduc mai multă supărare decât bucurie. Tot se mai credea la Viena că s'ar putea ajunge la o înţelegere cu Turcii şi cu Andrei. Şi iată că sabia acestui soldat norocos descurcase toate lucrurile. Era aşa de greu să le încurce din nou aceia cari nu puteau trăi decât într'o lume de încurcături...

Dar se puseră pe lucru sfetnicii Împăratului. Dacă ar fi fost alţi oameni, mai puţin cărturari, dar mai drepţi în cugetul lor, mai cu inimă faţă de simţirea şi faptele altuia, ei ar fi lăsat Ardealul în mâna lui Mihai. El îşi închinase ţara Împăratului şi venise să ieie pe aceastalaltă tot în numele Măriei Sale. Niciodată n'ar fi căutat alt sprijin, dacă i s'ar fi dat ceva oameni şi bani, şi, cu un astfel de străjer la graniţă, ea n'ar fi stat multă vreme în acelaşi loc. Ba poate acesta era omul care să ţie jugul tare de-asupra gâturilor nesupuse ale Ungurimii. Cel puţin, când el n'a mai fost acolo, stăpânirea Împărătească s'a risipit în vânt.

Dar ei n'au înţeles, ori n'au vrut să înţeleagă. Sămănând bănuială şi ţesând curse, ei nu puteau să vadă decât curse şi pricini de bănuială la orişicine. Tot ce făcea Mihai, îi punea pe gânduri. De ce i-au jurat, şi lui şi fiului lui, oştirea? De ce şi-a luat drepturi de stăpân în Ardeal? De ce nu lasă pe Nemţi să se aşeze în cetăţi? De ce a trimis răspuns lui Basta, care se grăbise a alerga la pradă, să se întoarcă de unde venise? De ce ţinea oameni la

www.dacoromanica.ro

Poartă şi primia Turci cari-i aduceau steag de Domnie şi daruri?

El putea răspunde, întrebând unde sunt banii cu cari să-şi plătească străinii, unde sunt ostaşii împărăteşti cari să-l sprijine, unde sunt prietenii între căpitanii de la graniţă, unde e răspunsul limpede, cinstit, pe care-l aştepta, cum nu aşteptase, de când era el, nimic pe lume.

Răspunsul care să-i spuie ce vrea Împăratul, acest răspuns îl doria, scurt şi cuprinzător. În loc de unul, avea zece, care spuneau fiecare câte ceva deosebit. Odată, tocmai la inceput, un trimis mai de rând făgăduise în numele Împăratului ce voiă Mihai. Acesta se bucurase, şi mai făcuse un mare jurământ de credinţă stăpânului său. Dar apoi veniră alţi trimişi, mai mari, mai mici, comisari, cari să-l ajute a cârmui, şi soli, cari să-l spioneze. Toţi vorbiau altfel, şi, când Voevodul nu mai înţelegea nimic, îi spuneau că mai târziu o să vie un sol mare, care va aduce şi bani, şi ostaşi, şi hârtie împărătească şi, mai ales, — răspunsul.

Trecură zile, săptămâni, luni, şi solul acela, Neamţul Pezzen, care fusese trimis odinioară la Constantinopol, nu mai venia. Plecase, dar se încurca în drum. Asculta minciunile altora despre Mihai, le credea şi le trimetea la Viena şi mai mari. Din loc însă nu se mişca, aşteptând bani, ştiri,—ţintuit pare că acolo de lipsa de noroc a lui Mihai şi a neamului nostru.

Pe acest timp de aşteptare dureroasă, Domnul edea iarăşi nourii grămădindu-se de-asupra capului său. Ştia el bine că Leşii nu-l vor lăsa în Ardeal, că

www.dacoromanica.ro

Ieremia nu-l va primi ca vecin, că Ungurii nu i se supun decât cu blăstămul în gând şi cu ură nestinsă în inimă. Pe steagul Turcilor nu putea să puie temeiu nici acuma. Un singur sprijin avea în lume: pe Împăratul, şi de la acesta veniau vorbe nepotrivite, fără înţeles, şi acel sol tainic, pe care nicio rugăminte nu putea să-l urnească.

Se făcuse primăvara, şi în Moldova se întorsese acea pasăre pribeagă care era Sigismund, se întorsese cu gândul să fie iarăşi ce fusese, şi de la Curtea lui Ieremia, bunul său prieten, el pândia ceasul să vie ca odinioară.

Acest cuib de pândă trebuia sfărâmat, orice ar zice Împăratul despre Leşii, cari trebuie cruţaţi, şi despre nevoia turcească.

Porni deci spre Moldova, dar nu cu avântul de încredere cu care pornise spre Călugăreni, spre Ardeal. Mergea cu inima îndoită, chinuit de nesiguranţă, uitându-se mai mult în urmă. Plumbul îi atârna de aripă, şi, data aceasta, n'avu acel avânt mare, făcător de minuni şi izbânditor de lupte.

Pe atunci Moldovenii nu se simţiau de acelaşi neam cu vecinii lor munteni, de şi vorbiau aceiaşi limbă şi aveau une ori Domni din aceiaşi familie. Dar ce făcuse Mihai până atunci deşteptase în sufletul lor ca o presimţire de frăţie. Şi apoi mai erau viteji boierii cari săvârşiseră cu puţină vreme în urmă lucruri ce uimiseră Răsăritul! Vitejii, de oriunde, erau, mai ales pe atuncea, ai viteazului.

Ei primiră pe Mihai fără luptă aproape. Unii trădară de la început, alţii se grăbiră să fugă mai iute de cum s'ar fi crezut. Dacă n'ar fi fost focul ce

www.dacoromanica.ro

mistuia în cale satele şi târgurile, aprins şi dintr'o parte şi din alta, întrarea lui Mihai ar fi fost ca a unui Mesia multă vreme aşteptat de poporul său. Pentru Ieremia se bătură mai ales Leşii, şi ei îi apărară Suceava şi Hotinul, în care-şi căutase adăpostul.

Să fi fost prins Ieremia, ceia ce nu era foarte greu, să fi fost câştigaţi toţi Moldovenii, să fi fost adunaţi în jurul Domnului celui nou, să fi fost aşteptaţi Leşii de peste Nistru şi bătuţi bine într'un loc ales cu dibăcie de Mihai, altul ar fi fost viitorul. Dar Domnul ardea de neastâmpăr, orice zi de luptă i se părea pierdută. Oare n'a venit, gândia el, Pezzen şi — răspunsul?

Nimic n'are răbdare să isprăvească, fiindcă e stăpânit numai de gândul acesta. În Hotin, Ieremia credea că s'a mântuit cu dânsul, văzând că nu-i mai vin ajutoare leşeşti şi auzind necurmata bătaie a tunurilor lui Mihai în ziduri. Într'o bună dimineaţă, însă, toată oastea care încunjura cetatea nu se mai văzu: perise. Dacă s'ar mai fi ţinut câteva zile Suceava, o lăsă Mihai şi pe aceasta necucerită. În Iaşi, capitala cea nouă a ţerii, abia-l vezi sosind şi puind la jurământ boierii, apoi se duce. Moldova, care i se părea prea mică pentru puterea de cuceritor ce-şi simţia într'însul, i se părea acum prea mare când căuta pe unde ar putea ieşi din cuprinsul ei mai răpede. ca să ajungă acolo unde credea că e Pezzen, Neamţul Împăratesc cu răspunsul.

Când era să puie piciorul pe pământul Ardealului, Pezzen se opri iarăşi: credea că ar putea să înşele pe oamenii trimişi de Mihai înnaintea lui, vorbind numai cu dânşii. Dar aceştia ştiau ce răspundere ar lua

www.dacoromanica.ro

asupra lor, dacă ar spune o vorbă mai mult decât cele de bună venire. Atunci el se hotărî în sfârşit, şi iată-l sosind la Bălgrad, supărat peste măsură pe cine nu-i făcuse nimica şi, pe lângă aceasta, fără un ban şi fără un soldat.

Mihai află lucrul, dar nu mai ţinea samă acum nici de banii, nici de ostaşii Împăratului. Lui îi trebuia răspunsul: să ştie ce se va alege cu dânsul de acuma înainte, în ce parte de lume îşi va căuta un sprijin şi cu cine va încrucişa sabia-i osândită să nu se odihnească în teacă.

Avea atâta dreptate, marele nedreptăţit, încât a fost uşor să se înţeleagă şi cu un trimis ca acesta. Nu vrea Împăratul să-i dea ca unui prinţ Ardealul, să i-lase măcar ca unui cârmuitor pe vecie. Dar să fie ţara deplină, cu tot ce atârnă de dânsa, tot pământul şi toate drepturile, tot ce este astăzi al ei şi tot ce va întregi el cu braţul. Dacă se poate, să-i ajute cu oameni şi bani. Iar stăpân pe cap, să i se amestece în ce va face, comisar adecă, să nu-i deie decât în vreme de război. Căci de comisari, de trimişi, de oameni cu carte, cari scriau mult, îi era acru sufletul!

Era în Iulie atunci, şi tocmai pe la sfârşit. Trebuia vreme ca să ajungă cineva la Viena, şi vreme ca să se întoarcă înapoi. Afară de încetineala cu care se hotăresc aşa de însemnate interese împărăteşti, cum e o ţară pe care ţi-a dat-o altul şi pe care ai lua-o bucuros înapoi.

O săptămână trebuia, două, trei, — o lună. Şi nenorocirea venia mai răpede decât atâta spre acela ce fusese ales de dânsa pentru a-i da cel mai mare dar dumnezeiesc după mărire: suferinţa.

www.dacoromanica.ro

Ştiri rele veniau din toate părţile: dintre Ungurii supuşi puterii lui Mihai, unul fugia, altul se lua la ceartă până la sânge cu tovarăşii săi de arme de supt steagul Voevodului. Ostaşii cu simbrie cereau tare banii, cu atâta mai tare, cu cât era mai strașnică nevoia lui Mihai. Leşii se adunau peste Nistru, cu cei doi fraţi Movileşti, ca să puie iarăşi mâna pe Moldova. Turcii tăbărau în vederea Dunării, corăbiile lor străbăteau Marea. Tatarii aşezaţi lângă apa Nistrului şi dincolo de dânsa, de-asupra Dunării, erau gata să încalece.

Iarăşi trebuia să se gătească Mihai de oaste, iarăşi primejdia-l strângea din toate părţile cu cercul ei de fier. El dădu poruncă să se adune Ardelenii în lagăr, ca să apere pe stăpânul lor cel nou, Împăratul, şi pe căpitanul lui, Voevodul. Steagurile de străini, puţinii ostaşi de ţară ce mai rămăseseră cu dânsul trebuiau să se strângă în jurul luptătorilor localnici.

Magnaţii plecară, cu oamenii lor după dânşii, Secuii se coborîră din munţii lor de lângă graniţă, porţile oraşelor se deschiseră înnaintea Saşilor înarmaţi. Drumurile Ardealului se acoperiră iarăşi de cete de pedeştri, de steaguri, de călărime. Dar ce li păsa acestora de norocul Voevodului şi de primejdia lui? În loc să vie unde-i chemase el, apucau mai toţi, călcându-şi în picioare iucă un jurământ, către altă tabără. La Turda, aici era lagărul răscoalei, în jurul bătrânului Ştefan Csáky.

Ce voiau neascultătorii din Turda? Să-şi dea fireşte mâna cu Leşii, cari trecuseră Nistrul la începutul lui Septembre, să aducă în mijlocul lor pe păcătosul de Sigismund, să-şi capete iară şi neatârnarea, după care era să vie pacea cu Turcii, liniştea din

www.dacoromanica.ro

timpurile fericite. Ochii lor erau la Răsărit, spre pasurile Carpaților, de unde se aștepta să vie omul atâta de dorit.

Ca și înnainte, Mihai avea o singură nădejde: la Împăratul.

Să fi avut acuma răspunsul, iscălit, pecetluit, hotărîtor... Ar fi făcut un semn, și din Ungaria-de-sus s'ar fi coborît călărimea cu zale, pușcașii, meșterii de tunuri. Inima multor vrăjmași dintre Ardeleni n'ar fi fost destulă ca să îndrăznească a înfrunta steagul cu vulturul împărătesc pe dânsul. Bine încunjurat, Mihai ar fi potolit focul ce începea să pâlpâie în țară, și pe urmă, aruncându-se asupra Leșilor, fie și cu Zamoyski în frunte, i-ar fi răspins poate, i-ar fi răspins fără îndoială, ca unul ce și-ar fi avut inima bucuroasă și sufletul întreg. Și ce mare bine s'ar fi adus chiar Nemților dacă neprietenii ascunși de peste Nistru ar fi căpătat, în sfârșit, o bună învățătură, prin care să afle și ei ce este credința!

Dar nu tot așa judecau și oamenii împărătești de la hotare, generalii și sfetnicii. Ei își închipuiau că, dacă nu merge bine în Ardeal, un singur om e de vină: Mihai. Numai oastea lui poate să prade, numai oastea lui poate să ceară stăpânirea asupra celor cucerite, numai cârmuirea lui cea rea poate să nemulțămească lumea. Și doar văzuseră cine e țara și cine-i sunt fruntașii, pe vremea lui Sigismund și a lui Andrei. Erau însă oameni cu multe trebi pe cap, și uitaseră.

Mihai avea drept să ceară ajutor, acuma când era vorba să se puie numai, la Viena, o iscălitură împărătească pe învoiala gata făcută cu Pezzen. Dar, din

www.dacoromanica.ro

ce spunea el, nu ținea nimic în samă Basta, pe când solii Ardelenilor răsculați erau primiți bine. Ba li se făgăduia, dacă vor fi oameni și vor lucra răpede, până să nu vie răspunsul, și ajutor.

Până să ni vie răspunsul. Aici era nodul lucrurilor.

Îndreptățindu-se că vine să mântuie de atâtea rele țara Împăratului, Basta trecu granița, chemat de Mihai ca și de dușmanii lui. Se va da de partea unuia sau a celorlalți? Oricine vede ce se cădea să facă. Dar, când primiră jurământul răsculaților, se văzu că altele sunt gândurile oamenilor împărătești. La 4 Septembre, oastea lui și a magnaților se amestecară, și steagul cu vulturul se înălța de-asupra taberii. A doua zi după aceasta, cetatea Sucevei, vechea Capitală moldovenească, înălța steagul Craiului leșesc.

Peste puțin, Basta și magnații se găsiră în fața lui Mihai lângă Murăș, la satul Mirislău. Stătură o zi măsurându-se, fără să se încaiere lupta.

Mihai cereă și atunci să facă pacea. Ce putea el câștiga din lupta pe care o dădea împotriva unui slujbaș împărătesc? Putea el să privească oare ca pe niște dușmani acea frumoasă oaste, al cării sprijin i se făgăduise împotriva Turcilor? Niciodată până acuma nu se luptase el cu creștini între cari să nu fie amestecate turbane turcești. Și aici, când se făcu seară, în acel pașnic început de toamnă, de pretutindeni în jurul focurilor se ridică rugăciunea atâtor mii de oameni către Dumnezeul care era și al lui.

Dacă ar putea să zăbovească, numai câteva zile... Așa vorbi și a doua zi, când clipa încăierării oștașilor sosi „Să facem pace!...“ Ca să-i sosească răspunsul, care ar lumină acest întunerec de strașnică neînțele-

www.dacoromanica.ro

gere. Răspunsul, care nu putea să nu fie îndurător, după câte făcuse și câte primise. Și nu știa, sărmanul, că, încă din ziua de 2 ale lunii, răspunsul era gata, pecetluit cu armele Împăratului, și că în el, dacă nu i se dădea cât ceruse, i se încuviința destul ca să se poată zice împăcat. Mai presus de toate, îl lăsau în Ardeal, pentru cât timp va mai trăi.

Dar drumul de la Viena până la Murăș era lung pentru acele vremi, și în fața lui ardeau în acea noapte de gânduri chinuitoare focurile dușmanilor. Și aceia cari se găsiau în fruntea lor voiau lupta, lupta cu orice preț și îndată.

Se făcu ziuă. Mihai își alesese un loc bun între dealuri, depărtat și de casele satului. Dar meșteșugul bătăliilor cu socoteală, în care cel mai viteaz poate să fie învins, îl știa bine răsbunătorul Basta. Ca să l scoată pe Mihai din adăpostul unde stătea sigur, el se făcu a fugi, pe drumul Cașoviei, de unde venise.

În fața Voevodului începură să se miște în bună orânduială, încet, pedeștri, călări, tunuri, magnați ardeleni pe caii lor focoși, Basta. Când văzu Mihai pierzându-se în zare steagurile împărătești, el răsufiă mai ușor. Dar, când ochii lui obosiți de neliniște și veghere se opriră asupra oamenilor cari-i făcuseră tot răul, vânzătorii din Ardeal și acest îndoit vânzător care se ridica, slujind pe Impăratul, împotriva celui care se supusese aceluiași domn, — el își pierdu cumpătul, și gândurile cuminți i se pierdură în valurile sângelui aprins. Ispita era prea tare. Uitând totul, el dădu semnul de plecare, și, ieșind din minunata lui ascunzătoare, leul român începu vânătoarea, cel d'intâiu.

Ce se gândia el atunci? Poate vor fugi, și dușmanii,

www.dacoromanica.ro

pe cari nu-i căutase el, vor fi biciuiți numai cu biciul rușinii. Și rușinea va fi îndoită când va veni răspunsul, și ei vor trebui să se umilească înnaintea lui, să-i ceară iertare.

Dar de-odată fugarii mincinoși se opriră în loc. — Ce vreau ià— Să se lupte. Nu mai era nimic de făcut. Așa vo? norocul, care era nenorocirea lui și a noastră.

Ce a făcut pe urmă? O luptă ca oricare alta, cu multă oboseală și mult sânge vărsat. Tunurile românești bătură bine dintru'ntâiu, apoi fură prinse. Călărimea greoaie a lui Basta învinse pe călăreții ușori ai Domnului. Dela o vreme, ai noștri se risipiră.

Unde era însă Mihai, de a fost un lucru ca acesta cu putință? Mâna lui obosise, de nu i se mai vedea toporul rotindu-se îngrozitor în aier? De ce nu-l mai înălțau de-asupra tuturora aripile de arhanghel? De ce ochii de flăcări își pierduseră lumina? Lupta nu mai era a lui, nu trăià pentru dânsa, nu-i dădea viață din sufletul său. În mijlocul vălmășagului furios de trupuri, în mijlocul bubuiturii neîntrerupte a tunurilor, între fulgerele nenumărate ale oțelului, el urmăria un singur gând. De-ar fi venit răspunsul... Și se gândia poate că dintr'o clipă în alta o ștafetă împărătească, purtând steagul alb al împăciuitorului, se va ivi în zare, despicând rândurile pentru a-i aduce hârtia în care i se cuprindea norocul.

Pentru întâia oară fugi, trecu apa înroșită a Murașului și luă în goana calului câmpia nesfârșită care se pierdea la Miazăzi. Își adusese aminte, trezit din visurile-i de mărire, că este undeva, la Făgăraș, o femeie, care e Doamna lui, o copilă domnească din sângele lui; că este o țară dincolo de munți unde au

www.dacoromanica.ro

ajuns cetele grele ale călărilor leși, dând foc satelor, unde poate se pierde în altă luptă fără de noroc un tânăr Voevod care e fiul lui. Ajunse la Făgăraș, și găsi toate cum le lăsase. Aici vor fi sosit la dânsul și știrile din țară, știri cum nu se poate mai rele.

Cel ce pierduse Ardealul află că nici Moldova nu mai este a lui și că în cea mai mare grabă Leșii învingători vin spre Milcov, cu Zamoyski în frunte. De jos, de la Dunăre, stâlpul de foc al prăzii arăta calea pe care veniau către aceiași țintă, către Scaunul domnesc al Târgoviștii, Turcii, cari de multă vreme se așezaseră iarăși în Giurgiu.

La știrea acestei mari nenorociri, inima, împietrită până acum, a viteazului se înduioșă. Înnainte de toate să-și apere țara. Se umili cum nu crezuse în viața lui întreagă că e în stare să se umilească. Scrise cui îi bătuse, scrise cui îi sfărâmase puterea și mândria: lui Basta cel cu sufletul neiertător, Ungurilor cari-și răstorseseră prin arme străine și pe calea piezișă a trădării înfrângerea din 1599. Li scrise cerând pace, voie să plece de unde venise și, dacă se poate, ajutor pentru mântuirea țerii lui, mai nenorocită de cât dânsul.

Ei cerură lucruri mari, socotind că n'o să le deie. Să lase în mânile lor scumpul zălog al familiei lui, să jure că nu mai vrea Ardealul, dar că totuși, oriunde l-ar trimete Împăratul, va fi gata să se ducă. Făcu tot ce se ceruse de la dânsul, jură jurământul ce i se cerea de dușmani, și plecă.

Din sus de la munte se cobora la sfârșitul lui Septembre 1600 prin pasul Buzăului o oaste mică, obosită, culeasă din sfărâmături, și în fruntea ei un om greu încercat de nenorocire, care trăia numai pentru da-

www.dacoromanica.ro

toria ce mai avea să îndeplinească. Ce-l aştepta? Odată ar fi spus: lupta şi biruinţa, şi i-ar fi tremurat mâna pe paloş, nerăbdătoare. Acuma? Dumnezeu putea să ştie. Poate spre moarte.

Şi, în acelaşi timp aproape, greoaiele regimente leşeşti treceau Milcovul şi porniau încet şi sigur spre Târgovişte. Mihai trebuia să li taie calea.

Un căpitan bătrân, venit de peste Dunăre, Baba Novac, ieşi înnaintea lor, înnaintea uneiostiri turceşti multă şi neorânduită. Fu răspins, aruncat în munţi. Apoi Mihai însuşi veni să se întărească în pădurea Bucovului, în mlaştini şi tufişuri de copaci tineri, ca un leu bătrân, care dă ultima-i luptă pe pragul unei peşteri. Însă Zamoyski avea şi el Leşi şi Cazaci, cum avuse Mihai în zilele lui de biruinţă, aşa de depărtate, şi, pentru toţi stăpânii, ei se băteau tot aşa. Însă oare din mlaştinile acestea se putea avânta către biruinţă acela care o câştigase de atâtea ori în fruntea armatei sale? Şi unde era sufletul lui cel mare, câştigătorul de lupte.

Fu bătut, şi Leşii trecură înnainte cu Simion-Vodă, Domnul cel nou, înnaintea căruia se deschiseseră porţile Curţii din Târgovişte.

Iarăşi, coborându-se până în adâncurile negre ale suferinţii, Mihai fugi, zi şi noapte. Cu câţi mai avea pe lângă dânsul, el mai întrebă norocul încă odată, la Argeş, şi, cu toate că înnaintea lui nu stătea decât slabul Simion, nici data aceasta nu izbândi. Era un blăstăm....

Trecu Oltul, şi alergă tot înnainte prin văi şi pe potecile munţilor, urmărit de Leşi, de Turci, de nenorocirea lui neîmpăcată. Îi trebuia să se piardă undeva, să nu i se mai audă de nume, până ce, prin

www.dacoromanica.ro

mila lui Dumnezeu, s'ar putea înfățișa iarăși cum fusese. Parcă-l vezi în seri negre de nouri, furișându-se ca o nălucă, cu ochii crunți, arși de lacrimi, bătut de furtună, plouat de frunze moarte pe pletele-i încâlcite....

Să moară? Săbii și gloanțe erau destule în urmă. Dar era ceva care-l împiedecă de la această hotărîre. Îmbrățișând cu mintea toată întinderea nenorocirii lui, el știa că la începutul ei este o nedreptate, o mare nedreptate ce i se făcuse. Și el era dator să meargă pe orice cale și prin orice primejdii până la acela care putea să-l judece și înnaintea căruia știa că se înfățișează cu cugetul curat, până la Împăratul.

Un an nou se începuse abia — poate un an mai bun, va fi crezut el, un an de moarte, știm noi, — când fugarul ajunse la Viena. Cerea un singur lucru: să fie ascultat, și nu de unul sau de altul dintre cărturarii de la Curte, cari aveau pe suflet atâtea față de dânsul, ci de domnul său însuși.

Dar acesta avea alte trebi, și dreptatea acestui învins n'avea glasul puternic ca să răzbată unde trebuia. Și, pe urmă, dacă omul ar avea dreptate, la ce ar folosi să i se recunoască? Mai era bun de ceva, el, care fugise înnaintea tuturor dușmanilor?

Dar după câteva săptămâni o ștafetă neașteptată sosia din Ardeal. Înmărmuriți de mirare, sfetnicii împărătești aflară că țara este iarăși pierdută pentru creștinătate. Basta fusese purtat cu vorba până ce Sigismund se pregăti de cale. Atunci stăpânul cel vechiu fu primit cu bucurie, iar generalul nemțesc zvârlit peste graniță.

Întâia oară în afacerile ardelene, Curtea din Viena se gândi că nu iartă împrejurările să se steie de vorbă

www.dacoromanica.ro

cu acela ce-şi bătuse joc de dânsa. Înnaintea lui Mihai se deschiseră porţile palatului împărătesc, şi el ieşi încărcat de făgăduieli şi de cinste. I se vor da bani, va aduna oaste, va bate pe călcătorii de credinţă, şi slujba lui, pe urmă, nu va fi uitată.

Dar, ca să arăte că trecutul e uitat, va fi tovarăşul lui Basta în acest nou războiu.

Va să zică era dreptate pe lume, erau oameni buni, stătea în ceruri un Dumnezeu... Cine-l vânduse, era să fie pedepsit. Magnaţii aveau să simtă greutatea braţului său răzbunător. Dacă, pentru atâta mulţămire, i se cerea numai să ierte pe Basta, era puţin. Şi-l iertă din toată inima.

Oştile plecară din Caşovia. Întâiu a lui Mihai, în care abia se rătăciseră câţiva Români, simbriaşi şi ei. Apoi a lui Basta. Cele două tabere, una lângă alta, porniră spre Ardeal.

Era la sfârşitul lui Iulie, în anul 1601.

Înnainte de a se ajunge la Şimlău, se iviră Ardelenii, şi călărimea împărătească se ciocni cu dânşii. Dar ei se pierdură îndată'n praful drumurilor arse de soare. Numai în satul Goroslău, tabăra lui Sigismund se opri în loc şi aşteptă lupta.

Eră prea însemnat folosul sau paguba, puntru ca oştile să se încaiere îndată. Ceasuri întregi, ele se hărţuiră numai, obosindu-se fără nicio ispravă. Când veni seara, Ardelenii lăsară dealul pe care stătuseră până atunci şi porniră, în neorânduială, să-şi puie corturile în vale pentru noapte.

Atunci Mihai dădu semnalul năvalirii răsbunătoare, şi el însuşi porni cel d'întâiu spre a-şi căuta răsplătirea. Iarăşi avântul lui din timpurile îndepărtate, zborul vijelios al arhanghelului cu arma neînvinsă. Iarăşi rân-

www.dacoromanica.ro

durile se rupseră înnaintea lui, și ochii lui de foc fulgerară în mulțimea înspăimântată. Învinse astfel, cu desăvârșire, pentru cea din urmă oară, în lumina roșie a focului care se stingea, — ca o prevestire.

Sigismund fugia. Oastea lui zăcea pe câmpul de bătaie sau umplea cărările ascunse pe unde se pot strecura fugarii, în noaptea care ascunde și apără. Steaguri, tunuri, pradă, rămaseră în mâna învingătorilor.

Căci erau doi învingători. Destui pentru a nimici pe dușman, prea mulți pentru a se înțelege între dânșii. Mai ales când ardea nestinsă în inima unuia dintre dânșii flacăra verde a unei dușmănii mistuitoare. Basta iertase numai pentru ca să învingă.

Se certară pentru tunuri, pentru steaguri, pentru cale. Cine era mai mare dintre dânșii doi, ca să asculte celalalt de dânsul Niciunul. Unii oameni de la Viena voiseră ca lucrurile să se petreacă astfel. Nu e bine oare când poți scăpa de doi dușmani, de-odată? Și anume oamenii dela Curte vedeau un dușman, un râvnitor periculos la stăpânirea Ardealului, în vrednicul luptător muntean.

Mai mare nu era niciunul, dar cel mai tare era Basta. El era deprins să vorbească cu ostașii de toate neamurile ce-și vindeau vitejia și viața la mezat, și numai de aceștia erau în toată oastea învingătoare. El nu se temea nici de mustrarea de cuget, nici de pedeapsa dumnezeiască, și sufletul lui îndrăznia să aleagă orice cale care duce către folos. Pe când Mihai era singur, departe de ai lui, și cinstea și credința erau adevăruri pentru dânsul.

Cele două tabere ajunseră la Turda. Mihai voiă să

www.dacoromanica.ro

apuce unde-l trăgea inima, la ai lui din Făgăraș, la ai lui din țară. Stăpânirea asupra Ardealului, pe care nădăjduia să i-o deie Împăratul, aceia va veni mai târziu.

Iar gândul lui Basta era numai să întărească cetățile și să-și asigure Ardealul.

În sara de 8 August, Sâmbătă spre Duminecă, Mihai fu poftit la sfat. Era amărît de cele ce auzise și vedea în jurul lui, și nu veni. A doua zi dezdedimineață, Basta porunci simbriașilor să meargă la cortul Voevodului și să pună mâna pe dânsul. De se va împotrivi, să-l omoare. Ca să se desvinovățească, avea el povești mincinoase și scrisori plăzmuite despre trădarea lui Mihai cu Turcii. Și știa că la Împăratul creștin, când o faptă ca aceasta e folositoare, îndreptățirile nu se cântăresc într'o cumpănă prea simțitoare.

Și — cum se așteptase cine dăduse porunca — Mihai se împotrivi.

Muri astfel, cel mai mare dintre luptătorii noștri, în faptul unei zile de Duminecă, la răsăritul soarelui, de mâna acelora pe cari-i dusese abia la biruință, din porunca unui oaspete pe care-l iertase pentru răul făcut și-l ajutase frățește la lupta credincioasă întru mărirea Împăratului. Și trupu-i ciuntit zăcu pe câmpie în această zi de Duminecă, în tabăra creștină, de-asupra căreia se ridica semnul Crucii, pentru care se chema că se poartă războaiele.

Se împlinesc trei sute de ani dela această nelegiuire.

—

A-l uita pe dânsul, acum și în totdeauna, ar fi să ne uităm pe noi înșine, să părăsim menirea noastră. Să-l avem înnainte de câte ori gândul ni se înnalță

www.dacoromanica.ro

mai sus de nevoile mici ale zilei ce trece și caută să zărească în depărtările viitorului. Să aducem însă sufletului său darul muncii noastre cinstite și folositoare. Căci pe aceste două temelii se sprijină mărirea tainică a unui neam: amintirea totdeauna vie a trecutului și conștiința datoriei îndeplinite de toți și în fiecare clipă

www.dacoromanica.ro

PREȚUL 2 LEI

www.dacoromanica.ro